

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Katedra systematické teologie

Filip Hochman

**Srovnání adhortace Familiaris consortio
a exhortace Amoris laetitia**

Diplomová práce

Vedoucí práce: ThLic. Jan Czudek, Th.D.

Obor: Katolická teologie

OLOMOUC 2020

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracoval samostatně a veškeré použité prameny a informace jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

V Olomouci dne 7. 5. 2020

.....

Poděkování

Rád bych poděkoval vedoucímu své diplomové práce ThLic. Janu Czudkovi, Th.D., který mě s ochotou a trpělivostí pomáhal svými radami při vzniku této práce. Chtěl bych také poděkovat Pavlu Kasalovi za jeho jazykovou korekturu a všem, kteří mě podporovali.

Obsah

Úvod.....	7
1 Úvod k adhortaci Familiaris consortio a exhortaci Amoris laetitia.....	9
1.1 Životopis papeže svatého Jana Pavla II.	9
1.2 Životopis papeže Františka	12
1.3 Synoda v roce 1980 a 2015	13
1.4 Představení Familiaris consortio	15
1.5 Představení Amoris Laetitia.....	16
2 Rodina a církev	18
2.1 Familiaris consortio.....	18
2.1.1 Církev a rodina	18
2.1.2 Rodina je povolána k tomu, aby sloužila církvi a společnosti.	18
2.1.3 Křesťanská rodina jako věřící a víru hlásající společenství	19
2.1.4 Evangelizační úkol rodiny.....	19
2.1.5 Křesťanská rodina, společenství vedoucí dialog s Bohem.....	20
2.1.6 Manželství a eucharistie	20
2.1.7 Rodina a její modlitba	20
2.1.8 Církev doprovází rodinu.....	21
2.1.9 Příprava na svátost manželství	21
2.2 Amoris laetitia	24
2.2.1 Rodina v církevních dokumentech	25
2.2.2 Svátost manželství.....	26
2.2.3 Předávání života a výchovy dětí.....	26
2.2.4 Rodina a církev	27
2.3 Srovnání pohledů Jana Pavla II. a Františka na téma „Rodina a církev“	29

3	Rodina a společnost.....	31
3.1	Familiaris consortio.....	31
3.1.1	Rodina jako základ společnosti.....	31
3.1.2	Výchova dětí.....	31
3.1.3	Společenský a politický úkol rodiny.....	32
3.1.4	Společnost ve službách rodiny.....	32
3.1.5	Charta rodinných práv.....	33
3.1.6	Milost a vlastní odpovědnost křesťanské rodiny.....	34
3.1.7	Za nový mezinárodní pořádek.....	35
3.1.8	Role ženy a muže v rodině a ve společnosti.....	35
3.2	Amoris laetitia.....	36
3.2.1	Předávání tajemství manželství a rodiny.....	36
3.2.2	Tlaky společnosti na rodinu.....	38
3.2.3	Rodina a její práva.....	39
3.2.4	Některé problémy a těžkosti dnešních rodin.....	39
3.2.5	Závislosti a násilí v rodinách.....	40
3.2.6	Znovuobjevení základních rysů rodiny.....	41
3.2.7	Role muže a ženy v rodině a společnosti.....	41
3.2.8	Rodina a ideologie.....	42
3.3	Srovnání pohledů Jana Pavla II. a Františka na téma „Rodina a společnost“.....	43
4	Pastorační působení v neregulérních situacích.....	45
4.1	Familiaris consortio.....	45
4.1.1	Manželství na zkoušku.....	45
4.1.2	Volné spojení.....	46
4.1.3	Katolíci spojení jen občanským sňatkem.....	47

4.1.4	Rozvedení a rozloučení, kteří neuzavřeli nový sňatek	48
4.1.5	Rozvedení, kteří uzavřeli nový sňatek	49
4.2	Amoris laetitia	51
4.2.1	Co je mimo diskutovanou osmou kapitolu.....	51
4.2.2	Doprovázet, rozlišovat, integrovat	52
4.2.3	Postupnost v pastorační péči	53
4.2.4	Rozlišování takzvaných „neregulérních situací“	54
4.2.5	Polehčující okolnosti v pastoračním rozlišování.....	56
4.2.6	Normy a rozlišování	57
4.2.7	Logika pastoračního milosrdenství	58
4.3	Srovnání pohledů Jana Pavla II. a Františka na téma „Pastorační působení v neregulérních situacích“	60
	Modlitby za rodiny.....	64
	Modlitba sv. Jana Pavla II. za rodinu	64
	Modlitba papeže Františka ke Svaté rodině	65
	Závěr	66
	Anotace	68
	Summary	69
	Seznam použitých zkratk	70
	Bibliografie	71

Úvod

Rodina, základní jednotka společnosti, společenství lidí, kteří jsou spjati pokrevními svazky. Rodina je pro mě základem života, opěrným bodem, o který se mohu kdykoliv opřít. Hlavním kritériem při hledání tématu závěrečné práce pro mě bylo právě to, abych se mohl zabývat tématem rodiny. Z tohoto důvodu jsem se nakonec rozhodl zaměřit svoji pozornost na dva pohledy, které vnímají rodinu nejen jako instituci, ale i jako živé společenství osob, které je posvěcováno Boží rukou.

V této práci se chci blíže podívat na adhortaci *Familiaris consortio* od papeže Jana Pavla II. a exhortaci *Amoris laetitia*, kterou napsal současný papež František. Z těchto dvou dokumentů chci následně vybrat témata, která vystihují pohledy papežů na rodinu. Tyto pohledy se následně pokusím porovnat. Cílem této práce není srovnání dvou kompletních učení o rodině a manželství, jako spíše srovnání tří mnou vybraných témat.

V první kapitole nejprve krátce představím osobu papeže Jana Pavla II. a poté osobu papeže Františka. Dále si přiblížíme dvě synody, které svolaly jmenování papežové. Synodní otcové na nich projednávali téma rodiny a manželství. Ze zasedání těchto synod již zmínění papežové čerpali inspiraci pro sepsání svých dokumentů. S těmito dokumenty se seznámíme na závěr první kapitoly.

V dalších třech kapitolách zvolím jednotný postup práce. Po krátkém úvodu se nejprve zaměřím na adhortaci *Familiaris consortio*, poté na exhortaci *Amoris laetitia*. Na závěr se pokusím porovnat myšlenky, které jsem z obou dokumentů vybral.

Obsahem druhé kapitoly této práce bude rodina a církev. Zde se blíže seznámíme s tím, jak se mají tyto dvě instituce doprovázet, jak se mají povzbuzovat a jak si mají vzájemně pomáhat. Dále se také podíváme na svátost manželství, na rodinu jako na společenství zaměřené na Boha a na evangelizační úkoly rodiny. Odpovědi na tyto otázky budeme hledat, jak jsem již řekl, v myšlenkách Jana Pavla II. a papeže Františka.

Co je rodina pro společnost a jak se tyto dvě instituce navzájem ovlivňují, to bude naším dalším tématem. Představíme si vzájemné úkoly rodiny a společnosti, o kterých mluví Jan Pavel. Blíže se podíváme na práva, která má rodina ve společnosti a také

zmíníme některé minulé i současné problémy rodiny, na které papežové Jan Pavel II. i František v souvislosti se společností upozorňují.

V poslední kapitole otevřeme téma, o kterém se v dnešní době církvi hojně diskutuje, a to je pastorece rozvedených a znovu sezdaných lidí. Po vydání *Amoris laetitia* se objevilo mnoho různých názorů a pohledů na tuto věc. My se zaměříme na pohled samotného Františka, na to, jaké řešení této problematiky nabízí, a tento pohled následně porovnáme s pohledem Jana Pavla II.

1 Úvod k adhortaci *Familiaris consortio* a exhortaci *Amoris laetitia*

V úvodní kapitole této diplomové práce si nejprve velmi krátce představíme papeže Jana Pavla II. a papeže Františka, jejichž dokumenty zde budeme dále rozebírat. Poté se pokusíme vyjmenovat jednotlivé dokumenty, ve kterých se tito papežové věnují tématu „rodina“. Nakonec se ohlédneme za synodami o rodině, které předcházeli vydání dokumentů *Familiaris consortio* a *Amoris Laetitia*. Následně si oba tyto dokumenty představíme.

1.1 Životopis papeže svatého Jana Pavla II.

Svatý Jan Pavel II., vlastním jménem Karol Wojtyła, se narodil 18. května 1920 ve Wadowicích v Polsku. Nejdříve se věnoval studiu filosofie a literatury v Krakově. Tato studia byl nucen přerušit kvůli druhé světové válce, během které pracoval jako dělník v chemické továrně. Během války tajně vstoupil do podzemního semináře a v roce 1946 byl vysvěcen na kněze. Poté odešel do Říma na doktorské studium, které v roce 1951 úspěšně ukončil prací na téma víry v díle svatého Jana od Kříže. 4. července 1958 ho papež Pius XII. jmenoval světícím biskupem krakovským. Vysvěcen byl 28. září 1958 v Krakově. Jako biskupské motto si zvolil *Totus tuus* (Celý tvůj). V roce 1964 ho papež Pavel VI. jmenoval arcibiskupem krakovským a o tři roky později se Karol stal kardinálem. V letech 1962 až 1965 se účastnil Druhého vatikánského koncilu. Pomáhal na něm s vypracováním konstituce *Gaudium et spes*.

V roce 1978 po smrti papeže Jana Pavla I. bylo do Říma svoláno konkláve, na kterém byl 16. října zvolen papežem Polák Karol Wojtyła. Stal se tak prvním slovanským papežem v dějinách církve. Zvolením jména Jan Pavel II. dal najevo, že bude pokračovat ve šlépějích svého předchůdce. Slova, která pronesl při intronizační mši svaté, se zaryla do paměti mnoha lidem: „Bratři a sestry, nebojte se! Otevřete Kristu dveře dokořán!“¹ V květnu v roce 1981 na něj byl na svatopetrském náměstí ve Vatikánu spáchán atentát. Papež byl několikrát postřelen, zraněním ovšem nepodleh.

Pontifikát Jana Pavla II. se řadí k nejdelším v dějinách, trval necelých 27 let. Během této doby vykonal spoustu zahraničních cest, do České republiky, respektive

¹ *Jan Pavel II.: kronika neobyčejného života*. Praha: Cesty, 2002. Str. 92.

do Československa přijel třikrát – v roce 1990, 1995 a 1997. Napsal celou řadu dokumentů, založil několik nových diecézí, blahorečil přes 1300 blahoslavených a svatořečil téměř 500 světců.² Roku 1983 vyhlásil nový *Kodex kanonického práva* a v roce 1992 potvrdil nový *Katechismus katolické církve*.

Byl velkým ctitelem Panny Marie. Navštěvoval mariánská poutní místa, častokrát se modlil růženec, který rozšířil o nová tajemství *Růžence světla*. Snažil se také o dialog mezi různými křesťanskými církvemi i mezi světovými náboženstvími. V roce 1986 zorganizoval první mezináboženské setkání v italském Assisi. Již jako kněz, později i jako biskup a papež doprovázel a podporoval rodiny a mladé. Proto založil *Světové dny mládeže*, které se poprvé konaly roku 1985 v Římě. V roce 1994 také založil *Světové setkání rodin*. Papež František o něm řekl v kázání při jeho kanonizaci: „Svatý Jan Pavel II. byl v této službě Božímu lidu papežem rodiny. On sám jednou řekl, že by chtěl být připomínám jako papež rodiny.“³

Jan Pavel II. zemřel 2. dubna 2005, v předvečer svátku Božího milosrdenství, který sám ustanovil. Jeho nástupcem byl zvolen německý kardinál Joseph Ratzinger, Benedikt XVI., který hned na začátku svého pontifikátu zahájil proces blahorečení Jana Pavla II. Za blahoslaveného jej pak prohlásil v roce 2011. Při této příležitosti o něm Benedikt mimo jiné prohlásil:

„Totéž, co Jan Pavel II. ohlásil ve své první pontifikální mši na náměstí svatého Petra památnými slovy: 'Nemějte strach! Otevřete, ba rozevřete brány Kristu! To, co tehdy nově zvolený papež žádal ode všech, učinil sám jako první: otevřel Kristu společnost, kulturu, politická a ekonomická zřízení, a obrovskou silou, kterou dostával od Boha, tak obrátil směřování, která se mohla jevit jako nezvratná. Svým svědectvím víry, lásky a apoštolské odvahy, plným lidské vnímavosti tento znamenitý syn polského národa pomohl křesťanům na celém světě, aby se nebáli být křesťany, patřit do církve,

2 Srov. Životopisy svatých: Jan Pavel II. [online]. [cit. 2020-03-17]. Dostupné z: <https://www.cirkev.cz/archiv/140427-zivotopisy-svatych-jan-pavel-ii>.

3 Kázání při svatořečení Jana XXIII. a Jana Pavla II. [online]. [cit. 2020-03-17]. Dostupné z: <https://www.cirkev.cz/archiv/140427-kazani-pri-svatoreceni-jana-xxiii-a-jana-pavla-ii>.

hlásat evangelium. Jedním slovem: pomáhal nám nelekat se pravdy, poněvadž pravda je zárukou svobody...“⁴

Spolu s papežem Janem XXIII. byl svatořečen papežem Františkem 27. dubna 2014, za přítomnosti emeritního papeže Benedikta XVI.

Když si prohlédneme život papeže Jana Pavla II. a budeme v něm pátrat po zmínkách o rodině, zjistíme, že takových zmínek najdeme mnoho. Proto následný výčet nebude úplný, zkusíme pouze nalézt a poukázat na to nejdůležitější.

Jan Pavel II se již jako kněz a později i jako biskup, velmi věnoval mladým lidem, manželům i rodinám. To se velmi projevovalo také v jeho literární tvorbě. Nejdříve napsal knihu *Láska a odpovědnost*, ve které rozebírá problémy manželského života. Tato filozofická analýza vznikla na základě jeho přednášek, které pronášel na univerzitě v Lublinu. Další svoji knihu věnovanou manželství nazval *Před zlatníkovým krámkem*. Je to krátká meditace o svátosti manželství, která místy přechází v divadelní hru. Toto drama se objevilo jak na divadelních jevištích, tak i na filmových plátnech.⁵ Dalším jeho velkým počinem pro podporu manželství a rodiny byla synoda v roce 1980. Z ní čerpal myšlenky, které písemně předložil v apoštolské adhortaci *Familiaris consortio*. Rok 1994 Jan Pavel II. vyhlásil jako *Rok rodiny*. Při uvedení tohoto roku řekl, že „mi poskytuje vítanou příležitost zaklepat na dveře vašich domovů.“⁶ K této příležitosti napsal dopis rodinám, *Gratissimam sane*. Největším a nejrozsáhlejším pojednáním o manželství jsou katecheze, které pronesl na generálních audiencích v letech 1979 až 1984. Soubor těchto promluv, které rozvíjí úvahy o lidské lásce podle Božího plánu, byl vydán v knize *Teologie těla*.

V roce 1981 založil Jan Pavel II. Papežskou radu pro rodinu dokumentem motu proprio *Familia a Deo Instituta*. V dalším roce apoštolskou konstitucí *Magnum matrimonii sacramentum* zakládá *Papežský institut Jana Pavla II. pro studium manželství a rodiny*.

⁴ Papež Jan Pavel II. byl dnes blahorečen. [online]. [cit. 2020-03-17]. Dostupné z: <https://www.cirkev.cz/archiv/110501-papez-jan-pavel-ii-byl-dnes-blahorecen>.

⁵ JAN PAVEL II. *Před zlatníkovým krámkem: meditace o svátosti manželství místy přecházející v drama*. Praha: Paulínky, 2014. Str. 7-12.

⁶ JAN PAVEL II. *Dopis rodinám papeže Jana Pavla II*. Praha: Sekretariát české biskupské konference, 1994. Čl. 1.

1.2 Životopis papeže Františka

Papež František, vlastním jménem Jorge Mario Bergoglio, se narodil 17. prosince 1936 v Buenos Aires v Argentině. Zde vystudoval střední průmyslovou školu chemickou. V jedenadvaceti letech vstoupil do jezuitského řádu, kde se začal připravovat na kněžskou službu. Nejprve odešel do noviciátu do Chile. Studoval filosofii, teologii a sociální vědy. 13. prosince 1969 byl vysvěcen na kněze. Přednášel na jezuitské fakultě filosofie a teologie v San Miguel. 31. července 1973 byl zvolen provinciálem Tovaryšstva Ježíšova v Argentině. V letech 1980 až 1986 působil jako rektor semináře v San Miguel. V roce 1986 se mu podařilo dokončit doktorské studium. 20. května 1992 ho papež Jan Pavel II. jmenoval pomocným biskupem v Buenos Aires. O pět let později, v červnu roku 1997, se stal arcibiskupem tamnější arcidiecéze. Za své biskupské heslo si zvolil slova z komentáře Bedy Ctihodného⁷ k povolání Matouše: „Miserando atque eligendo.“⁸

Kardinálem byl jmenován v roce 2001. Byl členem různých kongregací, Papežské rady pro rodinu a Papežské rady pro Latinskou Ameriku. Od roku 2005 vykonával funkci předsedy Argentinské biskupské konference. Ve stejném roce se také účastnil konkláve, na němž byl údajně vážným kandidátem na zvolení papežem. Zvolen byl však nakonec Joseph Ratzinger.

28. února v roce 2013 Benedikt XVI. po necelých osmi letech své pastýřské služby odstoupil. Stalo se to poprvé v moderní historii, aby papež rezignoval. A tak se konalo konkláve v době, kdy byl papež ještě naživu. 13. března 2013 kardinálové zvolili argentinského arcibiskupa Bergoglia, který si zvolil jméno František, po svatém Františkovi z Assisi. Výběrem tohoto jména naznačil, že se chce obracet zejména k chudým a slabým a že chce napodobovat svatého Františka v chudobě a prostotě života. To dokázal již krátce po svém zvolení, kdy porušil několik zvyklostí.

Podobně jako Jan Pavel II., který byl zvolen jako první slovanský papež, má papež František také několik svých „prvenství“. Je prvním jezuitským papežem, prvním, který pochází z Latinské Ameriky a prvním, který si vybral jméno František.

⁷ Tento komentář je obsažen také v Denní modlitbě církve v modlitbě se čtením na svátek sv. Matouše.

⁸ „Pohlédl na něj se soucitem a vybral si ho.“ Překlad převzat z: Papež František. [online]. [cit. 2020-03-18]. Dostupné z: <https://www.cirkev.cz/cs/papez-frantisek>.

Mezi první kroky, které se papež František rozhodl učinit, patří reformace římské kurie. Za jeho pontifikátu došlo ke třem synodám – o rodině v roce 2014 a 2015, o mládeži v roce 2018 a o Amazonii v roce 2019. Z těchto zasedání papež vydal exhortace, k tomu napsal ještě dvě encykliky, jednu exhortaci a další dokumenty. V roce 2015 bulou *Misericordiae Vultus* (Tvář milosrdenství) vyhlásil *Rok milosrdenství*. František je ve společnosti respektovanou a uznávanou osobou, v roce 2013 ho magazín *Time* vyhlásil *Osobností roku*.

Stejně jako Jan Pavel II., i papež František napsal několik dokumentů týkajících se rodiny. Nejvíce musíme vyzdvihnout exhortaci *Amoris laetitia*, kterou se budeme zabývat i v této práci. V roce 2016 dokumentem *motu proprio Sedula Mater* založil nový úřad římské kurie *Dikasterium pro laiky, rodinu a život*. Tento orgán vznikl spojením *Papežské rady pro rodinu*, kterou založil Jan Pavel II., a *Papežské rady pro laiky*. V roce 2017, prostřednictvím *motu proprio Summa familiae cura*, zrušil institut pro studium rodiny a manželství založený Jan Pavlem a nahradil jej novým *Papežským teologickým institutem svatého Jana Pavla II. pro vědy o manželství a rodině*.

1.3 Synoda v roce 1980 a 2015

Než se podíváme na synody, ze kterých vycházejí dokumenty, které zde budeme rozebírat, měly bychom si říct obecně, co to synoda je a kdy vznikla. Biskupská synoda (lat. *Synodus Episcoporum*) je biskupský sněm, kterým biskupové pomáhají papeži v řízení církve. Založil jej Pavel VI. apoštolským listem *Motu proprio Apostolica sollicitudo* v roce 1965. Synoda může být řádná, mimořádná nebo zvláštní.

Synoda, konající se v Římě od 26. září do 28. října 1980, byla šestým řádným valným shromážděním biskupů od založení těchto synod Pavlem VI., v roce 1965. Jan Pavel II. zvolil téma „Úloha křesťanské rodiny v moderním světě“. Za generálního sekretáře synody si vybral slovenského kardinála Jozefa Tomka. Synoda navazovala na učení Druhého vatikánského koncilu o rodině. Debaty se vedly také ohledně učení encykliky Pavla VI. *Humanae Vitae*, která se zabývala manželskou křesťanskou etikou. Papež se účastnil všech generálních zasedání synody, nijak do nich ovšem nezasahoval,

pouze si psal poznámky.⁹ Jako výstup z jednání mu na konci shromáždění předali biskupové dokument *Propositiones*. Druhým dokumentem vzešlým z tohoto zasedání je poselství adresované křesťanským rodinám.¹⁰ Třetím a nejdůležitějším dokumentem, který navazuje na synodu a zabývá se tématem rodiny, je adhortace *Familiaris consortio*, vydaná papežem Janem Pavlem II. 22. listopadu 1981.

Krátce po svém zvolení svolal papež František do Říma biskupskou synodu na téma *Povolání a poslání rodiny v církvi a v současném světě*. Této synodě, plánované na rok 2015, předcházela přípravná fáze. Dva roky před synodou byly do celého světa biskupským konferencím rozeslány dotazníky. Ty se poté vrátily do Říma a jejich zpracováním vznikl dokument *Instrumentum laboris*. Tento dokument byl podkladem pro diskuzi mimořádné synody, která proběhla od 5. do 19. října 2014. Výsledkem biskupských jednání byla závěrečná zpráva *Relatio Synodi*. Z tohoto dokumentu vyvstaly další otázky, které se opět rozeslaly do všech koutů světa. Z odpovědí na tyto otázky byl sestaven nový dokument, opět pojmenovaný *Instrumentum laboris*. S ním biskupové pracovali na již řádném shromáždění synody konaném od 4. do 25. října 2015. Mezi jednotlivými hlavními zasedáními, kterých se účastnil i papež František, byla i jednání v pracovních skupinách. Ze všech jednání synody nakonec vznikla závěrečná zpráva synodních otců *Relatio finalis*, která papeži Františkovi posloužila jako podklad pro sepsání apoštolské exhortace *Amoris laetitia*. Zvoleným postupem chce papež František ukázat, že církve se má vydat cestou synodality, cestou dotazování a společného hledání celého Božího lidu.¹¹

U těchto dvou synod si můžeme povšimnout malého detailu. Oba papežové, Jan Pavel II. i František, zvolili za téma první synody svého pontifikátu problematiku rodiny. To může ukazovat na to, na co kladli, nebo kladou velký důraz.

Musíme také znovu zdůraznit, že oba papežové kladou velký důraz na synodalitu církve a poradní hlas nejen biskupů, ale také celého Božího lidu. Jak můžeme pozorovat

⁹ Srov. WEIGEL, George. *Svědék naděje: životopis papeže Jana Pavla II.* Praha: Práh, 2000. Str. 379.

¹⁰ Srov. ŠRAJER, Jindřich, ed. *Amoris laetitia: zlom, nebo kontinuita?: Realita rodin - životní a pastorační výzvy.* Praha: Karmelitánské nakladatelství, 2019. Str. 21.

¹¹ Srov. ŠTICA P. *Láska v rodině mezi ideálem, radostí a křehkostí.* In: *Salve: Revue pro teologii a duchovní život* 1-2/2018. Str. 11-12.

v jejich posynodálních exhortacích, tyto dokumenty odrážejí to, co se na synodách projednávalo. Zejména to můžeme vidět v *Amoris laetitia*, kde papež František mnohokrát cituje zprávy, které vznikly na zasedáních. Pokud se totiž podíváme dále do historie, například Pavel VI. při vzniku encykliky *Humanae vitae* se dotazoval na názory biskupů na synodě. Jejich odpovědi se ale rozcházeli. Již na Druhém vatikánském koncilu byla ustanovena komise, která měla nastudovat téma manželské morálky a otázky kontroly porodnosti.¹² Závěry jejího studia pak předložila papeži, který si vyhradil právo sám rozhodnout a sepsat tuto encykliku.¹³

1.4 Představení *Familiaris consortio*

Jak jsem již uvedl dříve, apoštolská adhortace Jana Pavla II. O úkolech křesťanské rodiny v současném světě, byla vydána 22. listopadu 1981, o slavnosti Ježíše Krista Krále. Vznikla v návaznosti na synodu, která se konala v roce 1980 v Římě.

Dokument se skládá, kromě úvodu a závěru, ze čtyř kapitol. V první, nazvané *Rodina dnes – světlo a stíny*, papež popisuje situaci rodiny ve světě z pohledu církve. Druhou kapitolu, *Manželství a rodina v Božím plánu*, tvoří teologická reflexe o rodině a manželství. Papež zde mluví o člověku, jako o obrazu Božím, o manželství, jako o obrazu vztahu Krista a církve a o rodině, jako o společenství osob. Krátce se také věnuje tématu celibátu. Třetí kapitola, jádro celé adhortace, mluví o *Úkolech křesťanské rodiny*. V této části se Jan Pavel II. zabývá čtyřmi všeobecnými úkoly rodiny. Prvním úkolem je žít jednotné společenství v pravdě a lásce. Druhým je předávat život dětem, vychovávat je a připravovat na život. Za třetí úkol rodiny papež považuje službu rodiny společnosti a službu společnosti rodině, protože rodina je buňkou společnosti. Čtvrtým úkolem rodiny je účast na životě a poslání církve.

V poslední čtvrté kapitole se papež zabývá pastorační rodin, tedy tomu, jak má církev rodině sloužit. Nejdříve popisuje, jak má vypadat příprava na manželství, dále zde

¹² Srov. *Dokumenty II. vatikánského koncilu. Gaudium et spes*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. Čl. 51, poznámka 14.

¹³ Srov. PAVEL VI. *Humanae vitae: o správném řádu sdělování lidského života*. 3. vyd. Praha: Scriptum, 1991. Čl. 6.; Srov. *Stručná historie encykliky Humanae vitae: klíčové osobnosti a události*. [online]. [cit. 2020-03-20]. Dostupné z: <http://www.teologiatela.sk/wp-content/uploads/2018/11/Stru-n-historie-encykliky-Humane-vitae-Karel-Sko-ovsk-.pdf>.

hovoří o spolupracovnících pastorační práce a na závěr se věnuje pastorační práci rodin, které se nacházejí v určitých těžkých situacích, mimo jiné, se zde zabývá i pastorační prací rozvedených.

V závěru adhortace papež vyzývá všechny lidi, aby věnovali pozornost rodině, aby se o ni starali a milovali ji, protože „budoucnost lidstva závisí na rodině!“¹⁴

1.5 Představení Amoris Laetitia

Posynodální apoštolskou exhortací *Amoris laetitia, Radost z lásky*, vydal papež František na svátek svatého Josefa, 19. března 2016. Vychází ze dvou synod, které se konaly v letech 2014 a 2015. Papež přejímá jejich závěrečné zprávy a hojně z nich cituje.

Papež František navazuje svojí posynodální exhortací na konstituci Druhého vatikánského koncilu *Gaudium et spes*. Podobnost těchto dvou dokumentů není jen v jejich prvních odstavcích. Papežova celá exhortace je seskládána podobně jako články 47 až 52 v konstituci *Gaudium et spes*, ve kterých se také hovoří o manželství a rodině. Papež touto exhortací nechce ukázat teologický ideál manželství, který je vzdálený reálným podmínkám života, ale jde mu především o to, aby povzbudil lidi k důvěře v Boží milost a ukázal atraktivitu manželství.¹⁵ Podobnost těchto dokumentů je také v jejich zařazení do teologických disciplín. Jedná se totiž o primárně pastorační texty.

Exhortace obsahuje devět kapitol. V první kapitole nám papež ukazuje úryvky z bible, ve kterých se mluví o rodině. Druhá kapitola analyzuje současný stav rodiny ve světě a předkládá nám výzvy, kterým dnešní rodina čelí. Třetí kapitolu papež začíná pohledem na Ježíše, popisuje, jak se on stavěl k rodině. Dále jsou vyjmenovány církevní dokumenty, které se zabývají tématem manželství a rodiny. Je zde krátký pohled na svátost manželství, předávání života a vztah rodiny a církve.

Čtvrtá a pátá kapitola jsou vrcholem exhortace. Ve čtvrté kapitole, nazvané *Láska v manželství*, nám papež František předkládá pojednání o lásce. Je to výklad Velepísně lásky od svatého Pavla, kterou papež rozebírá slovo od slova. Na tento rozbor navazuje úvahami o dokonalé manželské lásce, caritas, a vášnivé lásce. Pátá kapitola se zabývá

¹⁴ JAN PAVEL II. *Familiaris consortio: apoštolská adhortace o úkolech křesťanské rodiny v současném světě*. Praha: Zvon, 1992. Str. 94.

¹⁵ Srov. ŠRAJER, Jindřich, ed. *Amoris laetitia: zlom, nebo kontinuita?: Realita rodin - životní a pastorační výzvy*. Str. 85.

plodností lásky. Papež zde hovoří o přijetí dítěte do rodiny, o roli matky a otce, o adopci a širší rodině. V šesté kapitole nastiňuje některé nové pastorační výzvy. Píše o přípravě na manželství, doprovázení rodin a krizích v manželství. Vyjadřuje se také k rozvodům, smíšeným manželstvím a homosexuálním párům. Závěr kapitoly věnuje pohledu na vdovství.

Sedmá kapitola pojednává o výchově dětí. Papež zde řeší například etickou výchovu, hodnotu trestu, sexuální výchovu nebo předávání víry v rodině. V osmé kapitole, nazvané *Doprovázet, rozlišovat a integrovat lidskou slabost*, František předkládá svůj pohled na pastorační rodin a manželství, které se nacházejí v neregulérních situacích. Hovoří zde o rozlišování a doprovázení těchto lidí a o milosrdenství, které je třeba vůči těmto osobám zaujmout. Poslední, devátá kapitola, je věnována manželské a rodinné spiritualitě. Mluví se zde o rodinném společenství, o modlitbě v rodině a spiritualitě výlučné lásky. Na závěr své exhortace papež zařadil modlitbu k svaté Rodině.

2 Rodina a církev

V této kapitole se zaměříme na vztah rodiny a církve z pohledu papeže Jana Pavla II. a papeže Františka. Nejprve se podíváme na pohled Jana Pavla II., jaký podle něj má postoj rodina k církvi a církev k rodině a jak si mají vzájemně sloužit a pomáhat. Poté budeme pátrat v *Amoris Laetitia* po stanoviscích, které nám předkládá František, zejména ve třetí kapitole nazvané *Pohled zaměřený k Ježíši*.

2.1 Familiaris consortio

2.1.1 Církev a rodina

„Církev si je vědoma, že manželství a rodina patří k nejcennějším statkům lidstva.“¹⁶ Proto se snaží různými způsoby pomáhat rodinám, radí jim v těžkých situacích, povzbuzuje je, vyučuje.¹⁷

Rodina „je povolána sloužit budování Božího království v dějinách tím, že se podílí na životě a poslání církve“¹⁸ Jan Pavel II. se snaží nejprve nalézt spojitosti mezi církvi a křesťanskou rodinou. „Je to především Matka církev, která dává křesťanské rodině život, vychovává ji a dává jí růst.“¹⁹ Církev, jak je jejím úkolem, vede rodinu ke spáse, slouží jí svátostmi, skrze které rodina přijímá Boží milosti. Tímto přijímáním milostí se rodina stává rozdatelkou Kristovy lásky svým bližním.²⁰

2.1.2 Rodina je povolána k tomu, aby sloužila církvi a společnosti.

Jan Pavel II. představuje ve třech bodech, jak se má účastnit rodina na poslání církve. Rozděluje to podle „trojjediného vztahu k Ježíši Kristu jako Proroku, Knězi a Králi.“²¹

¹⁶ FC 1.

¹⁷ Srov. Tamtéž.

¹⁸ FC 49.

¹⁹ Tamtéž.

²⁰ Srov. Tamtéž.

²¹ FC 50.

2.1.3 Křesťanská rodina jako věřící a víru hlásající společenství

V prvním bodě se se zabývá tím, jak se má rodina stát prorokem, to znamená, dívá se na rodinu a její víru a na její hlásání radostné zvěsti o Kristu. Papež zdůrazňuje, že již příprava na manželství je příležitostí k budování a prohlubování víry snoubenců. Při slavení svátosti manželství novomanželé vyznávají svou víru sami před sebou i před církví. V tom mají dále pokračovat v každodenním životě, a tak naplňovat své povolání.²²

2.1.4 Evangelizační úkol rodiny

„Rodina, stejně jako církev, se má stát prostředím, v němž se předává a z něhož vyzařuje evangelium.“²³ Rodina jako hlasatelka evangelia slouží církvi. Radostnou zvěst má hlásat jednak sama sobě, to znamená zejména rodiče mají víru předávat svým dětem, ale také má za úkol svědčit o Kristu druhým. Papež dále dodává, že v některých státech, kde je náboženství potlačováno, je rodina jako malá církev jediným místem, kde se mohou děti učit životu z víry.²⁴

Předávání víry dětem je úkolem rodičů, který na sebe přijímají při křtu dětí. Tento úkol je podle Jana Pavla nejen službou dětem, ale i celé církvi. Doprovázení ve víře se nemá zastavit po několika letech, ale má pokračovat i v období dospívání. Tak se může rodinné prostředí stát místem, kde může růst i povolání k zasvěcenému životu.²⁵

Rodina nemá jen prožívat víru v uzavřeném kruhu, ale také má hlásat víru druhým. Jan Pavel nás vyzývá, abychom začali s hlásáním evangelia nejprve ve vlastních rodinách, těm členům, kteří nemají dar víry nebo jej plně nerozvíjí. Také rodina jako malá církev může svým životem dávat příklad jiným rodinám, které Krista neznají, nebo nežijí život z víry. Jan Pavel uvádí, že příkladem pro misie nám může být manželský pár Aquila a Priscilla²⁶ ze Skutků apoštolů.²⁷

²² Srov. FC 51.

²³ PAVEL VI. *Evangelii nuntiandi: apoštolská exhortace Pavla VI.: hlásání evangelia*. 2. opr. vyd. Praha: Zvon, 1990. Čl. 71.

²⁴ Srov. FC 52.

²⁵ Srov. FC 53.

²⁶ Srov. *Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona (včetně deuterokanonických knih): český ekumenický překlad*. 21. (12. opravené) vydání. Praha: Česká biblická společnost, 2016. Sk 18,1nn.; Řím 16,3nn.

²⁷ Srov. FC 54.

2.1.5 Křesťanská rodina, společenství vedoucí dialog s Bohem

Rodina skrze svátost manželství je „povolána a zavázána k dialogu s Bohem, a to prostřednictvím svátostného života, obětováním svého života a modlitbou.“²⁸ Toto je její úkol, kterým má posvěcovat samu sebe, církev i svět.²⁹

2.1.6 Manželství a eucharistie

V dokumentech Druhého vatikánského koncilu je zdůrazněn vztah mezi eucharistií a manželstvím. Sacrosanctum consilium doporučuje slavit tyto dvě svátosti společně: „Oddavky ať se zpravidla konají ve mši.“³⁰ Eucharistie je smlouva mezi Kristem a církví. Tato smlouva má být pro manžele zdrojem lásky pro jejich společný život. Eucharistie napomáhá udržovat také jednotu rodiny, která odráží jednotu celé církve. Přijímáním Ježíšova těla a krve jsou členové rodinného společenství zároveň posilováni pro apoštolské hlásání evangelia.³¹

„Hřích nejen odporuje smlouvě s Bohem, ale také smlouvě manželů a rodinnému společenství.“ Vzájemné odpuštění v rodině je nepostradatelný prostředek k tomu, aby mohla rodina utvářet zdravé prostředí pro život. Milosrdný Bůh toto odpuštění dovršuje při slavení svátosti smíření. Proto jsou všichni členové rodiny zváni církví, aby slavili tuto svátost, aby Bůh očišťoval a prohluboval jejich společenství.³²

2.1.7 Rodina a její modlitba

„Církev se modlí za křesťanskou rodinu a vychovává ji k životu, kterým by velkodušně naplňovala dar a úkol kněžství, přijatý z rukou Velekněze Ježíše Krista.“³³ Rodina je církví zvána nejen ke slavení svátostí, ale také k účasti na modlitbě. Rodinná společná modlitba je modlitbou muže a ženy, rodičů a dětí. Vše, co rodina prožívá, odevzdává ve společné modlitbě Bohu. Zvláště na rodinnou modlitbu se totiž vztahují slova Ježíše, který říká: „Opět vám pravím, shodnou-li se dva z vás na zemi v prosbě o jakoukoli věc, můj nebeský Otec jim to učiní. Neboť kde jsou dva nebo tři shromážděni

²⁸ FC 55.

²⁹ Srov. Tamtéž.

³⁰ SC 78.

³¹ Srov. FC 57.

³² Srov. FC 58.

³³ FC 59.

ve jménu mém, tam jsem já uprostřed nich.“³⁴ Rodiče své děti takto navíc vedou k modlitbě, protože nejlepším výchovným prostředkem ve výchově k modlitbě je vlastní příklad rodičů a svědectví, že modlitba patří ke každodennímu životu křesťana. Výchovou k modlitbě tedy rodiče vedou své děti k Bohu a zároveň tím budují církev.³⁵

Církev od rodičů také očekává, že budou své děti přivádět k účasti na modlitbě církve, tedy, že budou své děti postupně přivádět na mše svaté, zejména v neděli a o svátcích. Církev také po Druhém vatikánském koncilu zve celé rodiny ke společnému slavení denní modlitbě církve. Rodina sama může ve svém domě různými způsoby slavit svátky a připomínat si liturgické doby.³⁶

2.1.8 Církev doprovází rodinu

Rodina v neposlední řadě má být prostředím, kde žijí pospolu bratři a sestry ve vzájemné lásce a úctě. Tato láska a úcta se má poté dále přenášet do okolního světa, do církve, do společnosti. Tím se může utvářet církev, která je založena na bratrském soužití lidí.³⁷

Církev není jen matkou křesťanů, ale je i matkou rodin, proto má církev o rodiny dále pečovat, má jim věnovat svůj čas, energii, má je dále podporovat. „Pastorační činnost církve musí být postupná, a to v tom smyslu, že má kráčet s rodinou a má ji doprovázet krok za krokem v různých úsecích jejího vytváření a rozvoje.“³⁸ Pastore rodin se ovšem nemá omezovat pouze na křesťanské rodiny, nýbrž má obsáhnout všechny rodiny, zejména ty nejpotřebnější, které se nacházejí v těžkých podmínkách. „Církev má nabízet svou nezištnou pomoc, aby se takovéto rodiny přiblížily ideálu rodiny, jakou chtěl Stvořitel 'na počátku' a jakou obnovil Kristus svou výkupnou milostí.“³⁹

2.1.9 Příprava na svátost manželství

Papež Jan Pavel II. se dále vyjadřuje k problematice přípravy na svátost manželství. Hovoří o tom, jakou roli má mít v této přípravě církev. Píše, že dnešní mládež

³⁴ Mt 18, 19-20.

³⁵ Srov FC 59.

³⁶ Srov. FC 61.

³⁷ Srov. FC 64.

³⁸ FC 65.

³⁹ Tamtéž.

se nedokáže zorientovat v hodnotách života, neví, jak řešit konkrétní problémy, což je způsobeno především tím, že si nedokázala osvojit normy chování. Církev by tedy měla stále pečlivěji vést mladé v přípravě na manželství, aby tak byli mladí lidé připraveni a schopni utvářet šťastný společný život.⁴⁰

„Příprava na manželství se má chápat a uskutečňovat jako postupný, trvalý proces.“⁴¹ Skládá se ze tří hlavních období: příprava vzdálenější, bližší a bezprostřední. Vzdálenější příprava probíhá během dětství. V tomto období hrají velmi důležitou roli rodiče, kteří mají své děti učít tomu, že člověk je tvor společenský, který žije ve vztazích, který má své silné a slabé stránky, který má svůj charakter, různé sklony a podobně. V této výchově má být církev pro rodiče pomocnicí a oporou. Církev se podílí na této vzdálenější přípravě na manželství tím, že vede děti k duchovnímu životu, ukazuje jim různé formy povolání.⁴²

V bližší přípravě má důležitější roli církev. Mladým lidem má postupně přiblížit svátost manželství a postupným formováním v mravní oblasti a předáváním duchovního života je připravovat na společný život. V této přípravě má také církev mladým lidem blíže ukázat, že život v páru vyžaduje neustálou práci i snahu o další prohlubování. Mladí mají být také poučeni v otázkách manželského pohlavního života a odpovědného rodičovství. V přípravě se má dále hovořit i o tom, jak správně vychovávat děti, jak vést společnou domácnost, jak společně hospodařit apod. Zmínit by se měla i vzájemná spolupráce mezi rodinami a další zapojení rodiny do různých spolků, hnutí, iniciativ.⁴³

Několik měsíců předtím, než si snoubenci vzájemně udělí svátost manželství, má církev za úkol poskytnout snoubencům zvláštní přípravu, která má shrnout a doplnit jejich dosavadní přípravu na společný život. K tomu „musí patřit také hlubší poznání tajemství Krista a církve i poznání významu milosti a závazku křesťanského manželství, stejně jako příprava na aktivní a uvědomělou účast na svatební liturgii.“⁴⁴

⁴⁰ Srov. FC 65.

⁴¹ FC 66.

⁴² Srov. Tamtéž.

⁴³ Srov. Tamtéž.

⁴⁴ Tamtéž.

Biskupské konference jsou vyzvány, aby připravily směrnice pro pastorační rodiny, které mají stanovit, jak dlouho má příprava trvat, co má obsahovat a jak má probíhat.⁴⁵

⁴⁵ Srov. Tamtéž.

2.2 Amoris laetitia

„Radost z lásky zakoušené v rodině je také radostí církve.“⁴⁶ Touto větou papež František začíná svoji posynodální exhortaci Amoris laetitia. Říká, že mladí lidé touží zakládat nové rodiny, a to i přesto, že je současné pojetí rodiny v krizi, jak o tom hovořili i synodní otcové na obou synodách v letech 2014 a 2015. Toto má být motivací církve, aby „neustále a s hlubokým přesvědčením hlásala „evangelium rodiny“, jež jí bylo svěřeno zvěstováním Boží lásky v Ježíši Kristu.“⁴⁷

Na začátku druhé kapitoly, která je věnována současnému stavu rodiny, svatý otec zmiňuje, že budoucnost světa i církve záleží na tom, jak se bude rodina rozvíjet či nerozvíjet.⁴⁸

Církev má v dnešní době ukazovat pozitivní důvody, proč vstoupit a založit rodin. Mladé lidi má povzbuzovat, aby se nebáli vejít do manželského svazku. František dále zmiňuje několik negativních postojů na rodinu v minulosti. Říká například, že jsme dříve vyzdvihovali spíše věroučné, bioetické a morální otázky, a naopak jsme málo vyzývali k otevřenosti Boží milosti a málo se věnovali doprovázení rodin, a to především v prvních letech manželství. Příliš mnoho jsme naopak idealizovali manželství, a to se tím stávalo spíše abstraktním, vzdáleným reálným podmínkám.⁴⁹

Papež si také všímá rodin, které žijí v chudobě, nedostatku a někdy dokonce až na samé hranici života. Církev by si měla všimnout zejména těchto rodin a pomoci jim v jejich obtížných situacích, a tak jim dát zažít kousek Božího milosrdenství.⁵⁰

Papež dále říká, že „manželská smlouva, uzavřená při stvoření a zjevovaná v dějinách spásy, dosahuje plného zjevení svého smyslu v Kristu a v jeho církvi.“⁵¹

⁴⁶ AL 1.

⁴⁷ Synoda 14 - „Relatio Synodi“ 3. Mimořádné synody biskupů: „Pastorační výzvy pro rodinu v podmínkách evangelizace“ (5. - 19. října 2014), 18. 10. 2014. Čl. 2. [online]. [cit. 2020-02-01]. Dostupné z: <https://www.bcb.cz/dokumenty>.

⁴⁸ Srov. AL 31.

⁴⁹ Srov. AL 35-37.; Srov. ŠTICA P. *Láska v rodině mezi ideálem, radostí a křehkostí*. In: *Salve. Revue pro teologii a duchovní život* 1-2/2018. Str. 19.

⁵⁰ Srov. AL 49.

⁵¹ AL 63.

Aby rodina byla zvěstovatelkou Boží lásky, obdarovává Kristus skrze církev rodinu Boží milostí. Tato milost dále napomáhá rodině žít společným harmonickým životem.⁵²

Ježíš je pro církev příkladem, jak se má k rodině chovat a jak k nim přistupovat. Účastnil se svatby v Káni,⁵³ byl blízkým přítelem Lazara a jeho sester Marie a Marty.⁵⁴ Prokazoval milosrdenství v rodinách, například tím, že vzkřísil Jairovu dceru⁵⁵ a syna naimské vdovy.⁵⁶ Papež František nás ovšem především vybízí k tomu, abychom se podívali na vlastní Ježíšův život a pozorovali v něm události, které prožíval se svou rodinou. Máme se zejména zaměřit na jeho dětství, na to, jak toto období společně prožívala svatá rodina v Betlémě, Egyptě a později také Nazaretě. Máme rozjímat o tom, jak Ježíš prožíval třicet let života, které prožíval ve své rodině, ve svém domově, než se vydal na cestu po Izraeli hlásat Boží království.⁵⁷

2.2.1 Rodina v církevních dokumentech

Papež František vyjmenovává církevní dokumenty, ve kterých se objevuje téma rodiny. Nejprve cituje konstituci Druhého vatikánského koncilu *Gaudium et spes*. Hovoří o článcích 47–52, ve kterých se rozvíjí téma manželství a rodiny. Z koncilních dokumentů dále zmiňuje *Lumen gentium*, v němž je, v článku 11, rodina nazývána „rodinnou církví“. Papež tento termín upravuje na „domácí církev“ a dodává, že je to právě křesťanská rodina, kdo církvi nejlépe ukazuje a pomáhá pochopit její vlastní tajemství.⁵⁸

František dále vyjmenovává své tři předchůdce, kteří se ve svých dokumentech také dotýkají tématu rodiny. Pavel VI. se tímto tématem zabýval v encyklice *Humanae vitae* a v apoštolské exhortaci *Evangelii nuntiandi* přímo mluví o vztahu mezi rodinou a církví. Svatý Jan Pavel II. napsal celou adhortaci *Familiaris consortio* o rodině a Benedikt XVI. se zabývá láskou mezi mužem a ženou ve svých encyklikách *Deus caritas est* a *Caritas in veritate*.⁵⁹

⁵² Srov. Tamtéž.

⁵³ Srov. Jan 2,1-11.

⁵⁴ Srov. Lk 10,38.

⁵⁵ Mk 5,41.

⁵⁶ Srov. Lk 7,14-15.

⁵⁷ Srov. AL 65.

⁵⁸ Srov. AL 67.

⁵⁹ Srov. AL 68-70.

2.2.2 Svátost manželství

V odstavcích zabývajících se svátostí manželství⁶⁰ definuje svatý otec, co to je manželství a přirovnává ho k Trojjedinému Bohu, ke Kristu a k církvi. Obraz společenství Boha Otce, Syna a Ducha svatého můžeme vidět mimo jiné také v rodinném společenství, kde se zjevuje Boží láska mezi manžely a dětmi. Rodina je tedy svědkem Boží lásky sama v sobě a tuto lásku má dále ukazovat druhým. Aby tento úkol mohla plnit, dostává skrze církev milosti Ducha svatého.⁶¹

Papež na tomto místě cituje text z adhortace Jana Pavla II.: „Svátost je dar k posvěcování spásy manželů, protože jejich vzájemná sounáležitost je prostřednictvím svátostného znamení reálným zpřítomněním Kristova vztahu k církvi. Manželé jsou proto pro církev stálou připomínkou toho, co se událo na kříži. Jsou pro sebe navzájem a pro své děti svědky spásy, na které se podílejí prostřednictvím svátosti.“⁶²

2.2.3 Předávání života a výchovy dětí

Manželé svým vzájemným „ano“ přijímají zodpovědnost nejen sami za sebe, ale berou na sebe i zodpovědnost za plození a výchovu dětí. Bůh dává manželům podíl na jeho stvořitelském díle a předávání života. V dnešní době se ovšem ve společnosti šíří mentalita, obhajující zájmy jedince nebo páru. Tím ovšem, mimo jiné odpírá tuto zodpovědnost manželům. Církev se svým učením snaží být nápomocna, aby tvořili takové společenství, ve kterém se vytvářejí zdravé láskyplné vztahy a které přijímá zodpovědnost za plození života. Papež František také připomíná encykliku svatého Pavla VI. *Humanae vitae*, která se zabývá počátkem lidského života a důstojnosti člověka zejména v prenatálním období života, a zdůrazňuje, že je důležité se k ní znovu vrátit a nalézt bohatství, které v sobě skrývá. Také připomíná, že „církev se zvláštní vděčností podporuje rodiny, které přijímají, vychovávají a zahrnují svou nákloností různě postižené děti.“⁶³

⁶⁰ Srov. MOHELNÍK B. *Svátost manželství v exhortaci Amoris laetitia*. In: *Salve. Revue pro teologii a duchovní život* 1-2/2018. Str. 43-63.

⁶¹ Srov. AL 71.

⁶² FC 13.

⁶³ AL 82.

Svatý otec se dále zabývá otázkou výchovy dětí v rodině. Hlavní úkol výchovy připadá rodičům. František zdůrazňuje, že výchova není jen povinnost, ale „také bytostné a nezastupitelné právo, které jsou rodiče povoláni chránit a které jim nikdo nesmí upírat.“⁶⁴ Říká, že církve i společnost mají být nápomocny do té míry, aby stále respektovaly to, že jsou to především rodiče, kdo jsou zodpovědní za výchovu dětí, a že jsou to tedy především oni, kteří mají rozhodovat o tom, jak bude jejich dítě vychovááno mimo rodinu.⁶⁵

2.2.4 Rodina a církve

Tato podkapitola, jak napovídá její název, řeší vztah rodiny a církve. Papež František zde užívá pojem „domácí církve“, který koncilní otcové použili na Druhém vatikánském koncilu v konstituci *Lumen gentium* v článku číslo 11. „V rodině, kterou lze nazývat domácí církví, zraje první zkušenost církve coby společenství osob, v němž se skrze milost zrcadlí tajemství Nejsvětější Trojice.“⁶⁶ Papež zde vyzdvihuje rodiny, které žijí podle evangelia. Takovýmto životem totiž ukazují krásu manželství a rodiny a jsou tak vzorem pro ostatní. Také zmiňuje Katechismus katolické církve, který mluví o tom, že člověk se v rodině setkává s láskou bližních, s odpuštěním, vírou v Boha, modlitbou, obětí vlastního života.⁶⁷

Dále František staví pomyslnou budovu, církve, která je postavena ze základních kamenů, jednotlivých rodin. Říká, že „církve je rodina rodin.“⁶⁸ Od rodin církve čerpá inspiraci, učí se od nich. Jako je církve pro rodinu pomocí a oporou, tak také rodina je pro církve obohacujícím prvkem. Z milostí, které Bůh dává ve svátosti manželství, totiž nečerpají pouze manželé, ale skrze ně tyto milosti dostává i celá církve. Proto je důležité, aby církve chránila tuto svátost. Vždyť „církve je dobrem pro rodinu a rodina je dobrem pro církve.“⁶⁹

Hlavním zdrojem síly pro církve je láska přítomná v rodinách. Tato láska mezi manžely roste vzájemným obdarováváním se, vzájemnou péčí, odpuštěním, radostmi

⁶⁴ AL 84.

⁶⁵ Srov. AL 84, 85.

⁶⁶ AL 86.

⁶⁷ Srov. *Katechismus katolické církve*. Praha: Zvon, české katolické nakladatelství, 1995. Čl. 1657.

⁶⁸ AL 87.

⁶⁹ Tamtéž.

i starostmi prožívanými společně. „Krása vzájemného a bezpodmínečného obdarovávání se, radost z rodičího se života, a láskyplná péče všech členů rodiny, od těch nejmenších až po pokročilé věkem, jsou některé plody, které činí odpověď na povolání rodiny jedinečnou a nenahraditelnou, a to jak pro církve, tak pro celou společnost.“⁷⁰

Papež František se ještě zmiňuje o doprovázení rodiny, říká, že úkolem církve je také starost o ně, že je třeba s nimi rozmlouvat, být jim nablízku, pomáhat jim v jejich nesnázích, být jim oporou. Pastore rodin nemá zůstat na obecné rovině, ale má směřovat do nitra rodin. Pomocí katechezí má tedy církve manželské dvojice učit, aby dokázali přinášet evangelium zejména svým dětem a pomoci jim tak vstoupit do církve. „Celé křesťanské společenství se musí stávat místem, kde rodiny vznikají, kde se setkávají, navzájem se konfrontují a krácejí ve víře cestou růstu a vzájemného sdílení.“⁷¹ Hlavní starostí církve o rodinu má být zaměření se „na důstojnost lidské osoby a její plné uskutečnění ve vzájemnosti, společenství a plodnosti.“⁷²

⁷⁰ AL 88.

⁷¹ Závěrečná zpráva biskupské synody pro Svatého otce Františka (24. října 2015). Čl. 89. [online]. [cit. 2020-01-28]. Dostupné z: <https://www.cirkev.cz/archiv/151113-zaverecna-zprava-biskupske-synody-v-cestine>.

⁷² AL 201.

2.3 Srovnání pohledů Jana Pavla II. a Františka na téma „Rodina a církev“

V prvních odstavcích obou dokumentů se autoři vyjadřují ke vztahu rodiny k církvi. Tento fakt poukazuje na to, že oba papežové si jsou vědomi důležitosti sounáležitosti a vzájemné pomoci rodiny a církve. Říkají, že nejen rodina čerpá sílu a inspiraci z církve, ale že i církev má čerpat sílu a inspiraci z rodiny. Oba dokonce zdůrazňují, že církev je závislá na rodině.

Papež František ve své exhortaci nám předkládá jednu samostatnou podkapitolu, ve které vyjmenovává některé církevní dokumenty, které se nějakým způsobem dotýkají tématu manželství a rodiny. Zejména mluví o dokumentech svých nedávných předchůdců. Zde právě také zmiňuje adhortaci Jana Pavla II. *Familiaris consortio*, ze které v těchto i v dalších odstavcích čerpá inspiraci. Jan Pavel takový ucelený seznam církevních dokumentů nepodává, ale na různých místech samozřejmě některé z dokumentů cituje.

Oba papežové ve svých dokumentech používají pojem „domácí církev“⁷³, který přebírají z dokumentu Druhého vatikánského koncilu *Lumen gentium*. Chtějí tím ukázat nejen návaznost na Druhý vatikánský koncil, ale hlavně na to, že základní jednotkou církve je rodina.

Také oba často poukazují na evangelizaci ve spojitosti s rodinou. Podrobněji popisují to, jak má rodina evangelizovat, jak je třeba se nejprve zaměřit na vzdělání a pomoc rodičům, kteří díky tomu mohou zase správně předat víru svým dětem, případně i někomu v okruhu širší rodiny. Rodina se má dále snažit svým příkladným životem evangelizovat jiné rodiny, aby i ony mohli poznat Krista a jeho radostnou zvěst.

V obou dokumentech se nachází přirovnání Boha a manželství. Jan Pavel se spíše zaměřuje na manželství jako na vztah Krista a církve. Říká, že manželství je připomínkou Kristova utrpení na kříži, připomínkou spásy. František užívá také tohoto obrazu Krista

⁷³ V latinském originále je pojem *Ecclesia domestica*, v českém vydání dokumentů Druhého vatikánského koncilu je tento pojem přeložen jako „rodinná církev“, kdežto v obou rozebíraných dokumentech je tento pojem přeložen jako „domácí církev“.

a církve. Navíc ale také zmiňuje, že v rodině můžeme vidět obraz Trojjediného Boha a jeho lásky.⁷⁴

V obou dokumentech papežů je samozřejmě také zmíněna láska v rodině. Autoři se shodují v tom, že děti v rodině poznávají, jak žít ve společenství, a tak se zároveň i učí dále utvářet a budovat společnost i církev.

Papežové se také věnují přípravě na svátost manželství. Jan Pavel ji rozděluje do tří částí, jak jsem se již zmínil výše. František tuto přípravu nerozděluje do různých období, ale klade velký důraz na samotnou potřebu této přípravy. Zdůrazňuje zejména, aby se církev věnovala snoubencům, aby se s nimi osobně setkávala, aby k nim měla osobní přístup a aby pro ně byla příkladem.

Jan Pavel ještě rozebírá, jak má rodina rozvíjet svůj vztah k církvi skrze duchovní život. Píše zde o modlitbě v rodině a o slavení svátostí, o tom, že rodiče mají vést své děti ke vztahu k Bohu a vztahu k církvi. František toto téma nerozvádí tolik, jako Jan Pavel, nicméně také se ve svém dokumentu na některých místech zmiňuje o duchovním životě rodiny.

⁷⁴ ŠRAJER, Jindřich, ed. *Amoris laetitia: zlom, nebo kontinuita?: Realita rodin - životní a pastorační výzvy*. Str. 23. Podrobně v: MOHELNÍK B. *Svátost manželství v exhortaci Amoris laetitia*. In: *Salve. Revue pro teologii a duchovní život* 1-2/2018. Str. 43-63.

3 Rodina a společnost

„Šťastný život člověka i lidské a křesťanské společnosti těsně souvisí s dobrým stavem manželského a rodinného společenství.“⁷⁵ Ve třetí kapitole budeme rozebírat téma „Rodina a společnost“. Nejprve si opět přiblížíme pohled Jana Pavla II., poté se podíváme, co píše současný svatý otec, a nakonec se pokusíme o souhrn a porovnání těchto dvou pohledů.

3.1 Familiaris consortio

„Rodina je společností osob, nejmenší buňkou společnosti a jako taková je základní *institucí* života každé společnosti. Co rodina jako instituce očekává od společnosti? Především *uznání své identity* a přijetí své *sociální subjektivity*.“⁷⁶ Těmito slovy Jan Pavel uvádí do tématu rodina a společnost ve svém *Dopise rodinám*. Tato úvodní slova si můžeme vypůjčit a můžeme je vyslovit i v této práci, neboť vystihují pohled papeže Jana Pavla II. na rodinu a její vztah se společností.

3.1.1 Rodina jako základ společnosti

Na začátku svého rozboru vztahu rodiny a společnosti Jan Pavel cituje dekret Druhého vatikánského koncilu *Apostolicam actuositatem*, o apoštolátu laiků: „Stvořitel všech věcí určil manželský svazek za původ a základ lidské společnosti. Proto je rodina první a životodárnou buňkou společnosti,⁷⁷ protože je to ona, kdo předává život, kdo dále vychovává a učí své potomky žít ve společnosti. Je to ona, kdo dává společnosti nové členy, kdo je připravuje na společenský život, kdo jim tvoří prostředí, ve kterém se učí základní principy života ve společnosti. Z toho také plyne vlastní úkol rodiny. Ta se nemá zavírat do sebe, ale má sloužit ve prospěch a dobro společnosti.“⁷⁸

3.1.2 Výchova dětí

V rodině děti poprvé zažívají, co je to žít s druhými. Je to jejich první zkušenost se společností. Proto se rodina stává „první nenahraditelnou školou společenského

⁷⁵ GS 47.

⁷⁶ JAN PAVEL II. *Dopis rodinám papeže Jana Pavla II.* Praha: Sekretariát české biskupské konference, 1994. Čl. 17.

⁷⁷ AA 11.

⁷⁸ Srov. FC 42.

chování, příkladem a podnětem k širším mezilidským vztahům ve znamení úcty, spravedlnosti, dialogu a lásky.“⁷⁹ Rodina má být ukazatelem lidskosti a osobní jedinečnosti, má vést člena k uvědomění si vlastní důstojnosti a neopakovatelnosti. Měla by se také snažit, aby člověk se aktivně včlenil do společnosti.⁸⁰

3.1.3 Společenský a politický úkol rodiny

Jan Pavel připomíná, že rodina má více společenských úkolů, než jen plození a výchovu dětí. Rodina se nemá starat jen o sebe ve svém kruhu, ale musí také vyjít ze sebe, přiblížit se k druhým. Má pomáhat chudým a sociálně slabým. Být nablízku těm, ke kterým se pro jakýkoliv důvod nemůže dostat sociální péče. Dalším úkolem nebo povoláním, které je v této adhortaci zmíněno, je pohostinnost. Rodina má otevřít dveře pro své bližní, kteří potřebují nějakou pomoc. Otevřít dveře svého rodinného srdce, aby druzí pocítili lásku a teplo domova, zejména ti, kteří žijí v nouzi, v těžkých situacích nebo jsou opuštěni.⁸¹

Dalším z úkolů, které má rodina plnit vůči společnosti, je angažovanost v politice. Je třeba, aby si rodina vážila a chránila svá práva a povinnosti, které vyplývají ze zákonů. Je to samotná rodina, kdo nejlépe ví a zná potřeby rodinného života. Proto musí převzít iniciativu a být aktivní zejména při politických diskuzích, které se týkají rodinné politiky.⁸²

Ve spojitosti s tímto tématem Jan Pavel zde také zmiňuje Pastorální konstituci o církvi v dnešním světě z Druhého vatikánského koncilu, která zdůrazňuje, že se každý má snažit o obecné blaho všech, a ne myslet jen na vlastní dobro.⁸³

3.1.4 Společnost ve službách rodiny

Jak jsme si mohli všimnout, rodina úzce souvisí se společností. Tato blízkost se musí projevovat vzájemnou pomocí a úctou. Dosud jsme se zabývali tím, jak se má rodina stavět ke společnosti, zabývali jsme se tím, jak má rodina společnosti sloužit. Nyní tento

⁷⁹ FC 43.

⁸⁰ Srov. Tamtéž.

⁸¹ Srov. FC 44.

⁸² Srov. Tamtéž.

⁸³ Srov. GS 30.

vztah obrátíme a podíváme se blíže na autorův pohled na to, jak má naopak společnost sloužit a pomáhat rodině.

Jan Pavel nám připomíná, že společnost by měla respektovat princip subsidiarity ve vztahu k rodinám. Stát nesmí rodinám ubírat v ničem na samostatnosti života. Je zde opět zdůrazněna vlastní odpovědnost rodin, kterou nesou sami za sebe. Stát a společnost se mají všemi možnými způsoby snažit o pomoc všem rodinám bez rozdílu, a to v mnoha různých směrech, aby tak rodina mohla plnit všechny své povinnosti a úkoly. Jaké to jsou druhy pomoci? „V přesvědčení, že blaho rodiny je nenahraditelná a nezczitelná hodnota pro soužití občanů, musí státní orgány udělat vše, co mohou, aby zajistily všem rodinám pomoc hospodářskou, sociální, výchovnou, politickou a kulturní.“⁸⁴

3.1.5 Charta rodinných práv

V článku 46 se papež zabývá otázkou práv rodin a shrnuje zde podněty synodálních otců, které měly vést Svatý stolec k vytvoření charty rodinných práv.⁸⁵

Ideální vztah mezi rodinou a společností neexistuje. V mnoha zemích je tento vztah dokonce ve velmi špatném stavu, a to zejména ze strany společnosti a státu. Svatý otec zde nejdříve zmiňuje, že nejenže jsou pošlapávána rodinná práva, ale dokonce někteří vystupují proti hodnotám a právům rodiny. „Proto církve otevřeně a důrazně hájí práva rodiny proti nepřístupným, opovážlivým zásahům společnosti a státu.“ Papež dále vypočítává některá práva rodiny, která synodní otcové vyslovili na tehdejším společném shromáždění:

- „- právo žít a růst jako rodina, tzn. právo každého člověka, i chudého, založit rodinu a mít pro ni přiměřené prostředky k životu;
- právo na vlastní odpovědnost v předávání života a ve výchově dětí;
- právo na manželské a rodinné soukromí;

⁸⁴ Srov. FC 45.

⁸⁵ Charta práv rodiny vznikla 22. 10. 1983.

- právo na trvalost manželského svazku a instituce manželství;
- právo na víru, na její vyznání a šíření;
- právo vychovávat děti podle vlastních náboženských a kulturních tradic a hodnot s použitím potřebných příspěvů, prostředků a zařízení;
- právo na osobní (fyzickou), společenskou, politickou a hospodářskou jistotu, zvláště chudých a nemocných;
- právo na vhodné bydlení, které umožňuje přiměřený rodinný život;
- právo vyjadřovat a hájit své požadavky před hospodářskými, společenskými a kulturními orgány na vyšší i nižší úrovni, ať osobně nebo pomocí spolků;
- právo spolčovat se s jinými rodinami a institucemi, aby rodina mohla dobře a rychle plnit své úkoly;
- právo chránit mladistvé před škodlivými drogami, pornografií, alkoholismem atd., s pomocí příslušných zařízení a zákonodárství;
- právo na dobře využívaný volný čas, který podporuje i hodnoty rodiny;
- právo starších lidí na lidsky důstojný život a umírání;
- právo vystěhovat se jako rodina za účelem nalezení lepších životních podmínek.⁸⁶

3.1.6 Milost a vlastní odpovědnost křesťanské rodiny

V tomto odstavci autor dále popisuje téma, které je již zmíněné v předešlých bodech. Podle něj je to především křesťanská rodina, kdo má pečovat o otázky společenské a politické. Společenský úkol se dotýká každé rodiny, zejména pak rodiny křesťanské, protože ona čerpá milosti ze svátosti manželství. Při té manželé dostávají zároveň s milostí také úkol, jeden z mnoha, aby nejen poukazovali na sociální problémy lidí, ale aby se jim především sami věnovali. „Na cestě následování Pána, v hluboké lásce

⁸⁶ FC 46.

ke všem chudým, musí proto křesťanské rodině zvláště ležet na srdci hladoví, potřební, přestárlí, nemocní, oběti drog, lidé bez rodiny.“⁸⁷

3.1.7 Za nový mezinárodní pořádek

Rodina se podle Jana Pavla má angažovat nejen na poli národním, ale i na poli mezinárodním. Rodina, stejně jako církev, působí na společnost jako znamení jednoty, míru a pokoje. Tento příklad rodina vytváří jednak dobrou výchovou dětí, ve které zdůrazňují hodnoty jako pravda, spravedlnost, svoboda, láska, jednak tím, že je aktivní v různých institucích a sdruženích, které se zabývají mezinárodními vztahy.⁸⁸

3.1.8 Role ženy a muže v rodině a ve společnosti

Papež Jan Pavel II. se také dívá na roli ženy a muže v rodině s návazností na jejich role ve společnosti. Důraz klade hlavně na stejnou důstojnost a odpovědnost muže a ženy. Vyzdvihuje roli ženy jako matky a hodnoty její práce v domácnosti. Říká, že společnost by si měla vážit a oceňovat ženy za tuto práci.

⁸⁷ FC 47.

⁸⁸ Srov. FC 48.

3.2 Amoris laetitia

„Prosperita rodiny je rozhodující pro budoucnost světa a církve.“⁸⁹ Touto větou papež František uvozuje druhou kapitolu své exhortace Amoris Laetitia, ve které se zabývá otázkou reality rodin. Zde František připomíná, že v dnešní době je rodina ohrožována různými způsoby. Zmiňuje extrémní individualismus, který ničí vzájemné vztahy v rodině: „Napětí vyvolávaná nadměrně individualistickou kulturou, určenou majetkem a užíváním si, plodí uvnitř rodin nesnášenlivost a agresivitu.“⁹⁰ Dále zde vypočítává různé činitele ve společnosti, které ovlivňují chod rodiny. Jsou to: životní rytmus, práce, personalismus, svoboda, spravedlnost. Všechny tyto hodnoty se mohou jevit jako dobré a správné pro rozvoj rodiny. Mohou ale nastat situace, což se dnes děje, kdy tyto hodnoty jsou špatně zaměřené. Takto potom tyto hodnoty působí na rodinu až destruktivním způsobem.⁹¹

V souvislosti s těmito činiteli se pak rodina stává, jak papež píše, „průchozím místem“, které člověk využívá jen pro vlastní potřeby a když chce uplatnit svá práva. V dnešním světě vládne „svoboda“, která je nad všechny hodnoty a principy. Člověk potom vidí pouze své práva, ale už ne povinnosti. Člověk nechce být sám, ale zároveň se bojí vztahu, protože by se cítil po jeho navázání omezován.⁹²

3.2.1 Předávání tajemství manželství a rodiny

František nás dále vyzývá k tomu, abychom ukazovali pozitivní hodnoty manželství a rodiny. Máme hledat motivaci pro druhé, aby lidé vstoupili do manželského svazku. Upozorňuje, že nemůžeme přestat s podporou rodiny, i když s tímto mohou přicházet různé překážky, zklamání a pocity bezmoci. Nemá ani smysl nějak slovně napadat lidi kolem nás, ani se snažit něco prosadit pomocí autority.⁹³

Dále se papež pozastavuje nad některými nepříliš dobrými způsoby předávání tajemství manželství a rodiny. Zmiňuje zde hlavně přílišné zdůrazňování morální

⁸⁹ AL 31.

⁹⁰ Závěrečná zpráva biskupské synody pro Svatého otce Františka (24. října 2015). Čl. 8. [online]. [cit. 2020-01-31]. Dostupné z: <https://www.cirkev.cz/archiv/151113-zaverecna-zprava-biskupske-synody-v-cestine>.

⁹¹ Srov. AL 33.

⁹² Srov. AL 34.

⁹³ Srov. AL 35.

a věroučné otázky a opomíjení konkrétních a reálných skutečností. „Nedaří se nám představovat manželství spíše jako dynamickou cestu růstu a realizace než jako břemeno, které je nutné nést celý život.“⁹⁴

Papež se také vyjadřuje ke špatnému chápání vztahu v manželství. Dnešní situaci ve společnosti nazývá „kulturou prozatímnosti.“⁹⁵ Ta se podle něj projevuje například tím, že vztahy jsou nestálé, dochází například k častému střídání partnerů. Člověk počítá ekonomickou stránku vztahu, co mu svazek přinese a co bude muset obětovat, a podle toho se rozhoduje, jestli vstoupit s někým do vztahu. Dívá se také na to, jaké služby a jaká práva si tímto vztahem zajistí. Také má obavu z trvalých závazků, protože se bojí o svůj volný čas. To jsou některé z projevů dnešní společnosti, které papež vyjmenovává v dokumentu. Citové vztahy dnešní svět jednoduše vidí jako hmotné věci, které jsou na jedno použití, nebo které slouží do té doby, dokud se se nerozbijí.⁹⁶

„Zjednodušeně můžeme říct, že žijeme v kultuře, která nutí mladé lidi nezakládat rodinu, protože nemají vyhlídky do budoucnosti. Ale tatáž kultura nabízí jiným lidem zase takovou škálu možností, že jsou tím od založení rodiny rovněž odrazováni.“⁹⁷ Dalšími důvody, které podle synodních otců odrazují mladé lidi od manželství a založení rodin, jsou například ekonomická nezajištěnost, nedokončené studium, „vliv ideologií, které znevažují manželství a rodinu, zkušenost ztroskotání u jiných dvojic, což nechtějí riskovat, obava před něčím, co považují za příliš velké a posvátné, společenská příležitost a ekonomické výhody vyplývající z faktického soužití, výhradně citové a romantické chápání lásky, strach ze ztráty svobody a autonomie, odmítání něčeho, co se vnímá institucionálně a byrokraticky.“⁹⁸ Papež se nás zde snaží vyburcovat, abychom ukazovali mladým cestu k manželství.⁹⁹

⁹⁴ AL 37.

⁹⁵ AL 39.

⁹⁶ Srov. Tamtéž.

⁹⁷ AL 40.

⁹⁸ Závěrečná zpráva biskupské synody pro Svatého otce Františka (24. října 2015). Čl. 29. [online]. [cit. 2020-01-31]. Dostupné z: <https://www.cirkev.cz/archiv/151113-zaverecna-zprava-biskupske-synody-v-cestine>.

⁹⁹ Srov. AL 40.

3.2.2 Tlaky společnosti na rodinu

V článku 41 exhortace František cituje synodní otce, kteří se pozastavují nad kulturními tendencemi dnešní doby a nad tím, jak tyto tendence ovlivňují manželství a rodinu. Synodní otcové konstatují to, že dnes je velký problém s pornografií, komercializací těla a prostitucí. Tyto problémy ovlivňují emocionální a sexuální život párů. Z toho dále vzniká „krize manželů, která destabilizuje rodinu a kvůli rozlukám a rozvodům může mít řadu důsledků pro dospělé, děti i společnost a oslabovat jedince i společenské vazby.“¹⁰⁰ Tyto krize manželství se bohužel řeší bez reflexe samotného vztahu, bez odpuštění, smíření a oběti. Spíše vznikají nové vztahy, a tím se ztěžují vztahy v původní rodině.¹⁰¹

Dále papež řeší otázku porodnosti a její vliv na demografický pokles. Ve světě jsou různé politické a společenské tendence, které vedou manželské páry k regulaci porodnosti. Mezi hlavní faktory, které negativně ovlivňují porodnost, patří rozvoj biotechnologií, sexuální revoluce, strach z přelidnění, ekonomické problémy. Konzumní společnost tlačí na lidi, aby si užívali, což lze podle ní pouze bez dětí. Vlády států podporují antikoncepci, sterilizaci i potrat, a to i na místech, kde je porodnost velmi nízká. Podle Františka ale toto všechno vede k rozbití mezigeneračních vztahů, takže postupem času může dojít k hospodářskému zchudnutí, a nakonec i ke ztrátě naděje v budoucnost.¹⁰²

Papež František také zmiňuje, že v dnešní společnosti je velmi rozšířená samota. „Rodiny se mnohdy cítí opuštěny kvůli nezájmu a malé pozornosti ze strany institucí.“¹⁰³ Ve společnosti tak můžeme vidět určitou bezmoc, nejen ze strany jednotlivců, ale také ze strany rodin, vůči legislativním rozhodnutím státníků. To přináší mnoho problémů do rodin, jako je přijetí dětí, výchova, vztahy ke starým a nemocným členům rodiny.

¹⁰⁰ Synoda 14 - “Relatio Synodi” 3. Mimořádné synody biskupů: “Pastorační výzvy pro rodinu v podmínkách evangelizace” (5. - 19. října 2014), 18. 10. 2014. Čl. 10. [online]. [cit. 2020-03-04]. Dostupné z: <https://www.bcb.cz/dokumenty>.

¹⁰¹ Srov. AL 41.

¹⁰² Srov. AL 42.

¹⁰³ Závěrečná zpráva biskupské synody pro Svatého otce Františka (24. října 2015). Čl. 7. [online]. [cit. 2020-03-04]. Dostupné z: <https://www.cirkev.cz/archiv/151113-zaverecna-zprava-biskupske-synody-v-cestine>.

A v neposlední řadě se tato bezmoc projevuje u mladých lidí, kteří mají problém najít si práci, a tím zajistit důstojnou budoucnost pro sebe i pro svou rodinu.¹⁰⁴

3.2.3 Rodina a její práva

Je třeba dbát a zdůrazňovat práva rodiny, aby nebyly potlačovány, ale aby se jim věnovala dostatečná pozornost, zejména ze strany státu a vlád. Papež zde uvádí příklady práv z *Listiny práv rodiny*, o které jsem psal výše. Zmiňuje například právo rodiny na slušné bydlení. „Rodina a dům patří k sobě... Rodina je dobro, které společnost nemůže přehlížet a potřebuje ochranu.“¹⁰⁵ František opět vyjadřuje znepokojení nad ekonomickou situací rodin, nad pracovními příležitostmi zejména pro mladé nebo nad problémy spojené s nemocným členem rodiny. Ve spojitosti s prací pak hovoří o tom, že v dnešní době mají lidé v zaměstnání také povinnosti spojené s cestováním, které pak brání tomu, aby rodina byla pospolu.¹⁰⁶

3.2.4 Některé problémy a těžkosti dnešních rodin

Synodní otcové, jak píše František, se také zabývali otázkou násilí v rodinách, zejména otázkou násilí na dětech. V dnešní době se nezanedbatelné procento dětí rodí do neúplných rodin, ve kterých většinou chybí otec. V rodinách se také vyskytuje problém se sexuálním zneužíváním dětí nebo s fyzickým násilím na ženách. Další problémy rodin vznikají v zemích postižených válkou, terorismem či organizovaným zločinem nebo také na periferiích velkých měst, kde žijí takzvané děti ulice, děti bez rodin a bez domovů.¹⁰⁷

Dalšími problémy rodin, které František přejímá ze zasedání Synodu o rodině, jsou migrace rodin, rodiny s postiženými dětmi, pohled na staré lidi a rodiny žijící v chudobě.

„Migrace je dalším znamením času, k němuž je třeba se postavit a pochopit ho se všemi tíživými důsledky pro život rodiny.“¹⁰⁸ Migrace může být pro rodinu obohacením,

¹⁰⁴ Srov. AL 43.

¹⁰⁵ AL 44.

¹⁰⁶ Srov. Tamtéž.

¹⁰⁷ Srov. AL 45.

¹⁰⁸ Synoda 14 - “Relatio Synodi” 3. Mimořádné synody biskupů: “Pastorační výzvy pro rodinu v podmínkách evangelizace” (5. - 19. října 2014), 18. 10. 2014. Čl. 8. [online]. [cit. 2020-03-04]. Dostupné z: <https://www.bcb.cz/dokumenty>.

ale také velkou zátěží. Nucená migrace kvůli válce nebo pronásledování může rodinu přivést do zoufalých situací, jako například do chudoby, k nucenému odloučení členů rodiny, nebo dokonce k prodeji dětí.¹⁰⁹

Zvláštní pozornosti neunikly synodním otcům ani rodiny s osobami postiženými nebo nějakým způsobem omezenými. Pro takové rodiny je to těžká situace, ale jejich rozhodnutí se s takovou situací vypořádat může být svědectvím pro církev i společnost, že takové rodině záleží na každém lidském životě. Navíc tyto okolnosti mohou vést rodinu k větší jednotě a vzájemné pomoci.¹¹⁰

V dnešní době, kdy se věkový průměr populace zvyšuje, se staří lidé mohou dostávat do situací, kdy budou považováni za přítěž. Pro rodiny jsou ale velikým darem a požehnáním, protože jsou nositeli tradic, hodnot, moudrosti a v neposlední řadě také historie. Mohou pomáhat při výchově a doprovázení mladých v jejich prvních krocích do dospělého života.¹¹¹ „Světů nikdy nebyl a nebude k prospěchu rozkol mezi generacemi.“¹¹² Proto je třeba dbát o mezigenerační vztahy v rodinách. Společnost by měla vyvinout úsilí pomoci těmto členům rodiny a dbát o jejich důstojný závěr života.¹¹³

3.2.5 Závislosti a násilí v rodinách

Rodina trpí i kvůli různým závislostem, které se ve společnosti vyskytují. Jsou to například drogové závislosti, alkoholismus nebo gamblerství. Papež zde říká, že by rodina mohla mít dostatek síly na prevenci proti těmto závislostem, ale dodává, že jí k tomu společnost příliš nepomáhá. Cituje argentinské biskupy, kteří napsali v dokumentu *Navega mar adentro*: „Rodina v ohrožení ztrácí schopnost účinně pomáhat svým členům. [...] Vážné důsledky tohoto rozbití pozorujeme v rozvrácených rodinách, ve vykořenění mladých a v opuštěnosti starých, v osiřelých dětech živých rodičů, ve zmatených a nezajištěných dospívajících a mladých dospělých.“¹¹⁴ František dále cituje také

¹⁰⁹ Srov. AL 46.

¹¹⁰ Srov. AL 47.

¹¹¹ Srov. Závěrečná zpráva biskupské synody pro Svatého otce Františka (24. října 2015). Čl. 18. [online]. [cit. 2020-03-06]. Dostupné z: <https://www.cirkev.cz/archiv/151113-zaverecna-zprava-biskupske-synody-v-cestine.>; O vztahu mladých ke starším lidem papež František mluví ve své exhortaci *Christus vivit* v článcích 187-191.

¹¹² FRANTIŠEK. *Christus vivit: Kristus žije: posynodní apoštolská exhortace k mladým lidem i k celému Božímu lidu*. Praha: Karmelitánské nakladatelství, 2019. Str. 191.

¹¹³ Srov. AL 48.

¹¹⁴ AL 51.

mexické biskupy, kteří se vyjadřují k násilí v rodinách: „Rodinné vztahy mohou také objasnit sklony k násilnické osobnosti. Takový vliv působí v rodinách, kde chybí komunikace, kde převládají obranné postoje a členové se vzájemně nepodporují [...]. Násilí uvnitř rodiny je líhni roztrpčení a nenávisti v základních mezilidských vztazích.“¹¹⁵

3.2.6 Znovuobjevení základních rysů rodiny

František se při snaze řešit současnou společenskou situaci, ptá na to, jak společnost dnes podporuje rodinu a manželství. Říká, že oslabováním rodiny jako základní společenské jednotky společnost brání rozvoji jednotlivců a jejich chápání hodnot. Ze společnosti se také vytrácí vědomí, že jedině spojením muže a ženy se může zrodit nový život, a tak zaručit, že společnost bude mít budoucnost.¹¹⁶

Papež pokazuje na to, že se v různých zemích vyskytují odlišné pohledy na soužití muže a ženy. Hovoří například o polygamii, domluvených sňatcích, soužití bez manželského sňatku, nebo také o vztahu mezi dvěma lidmi stejného pohlaví. Státy a jejich vlády dnes právně ničí rodinu tím, že manželství ubírají jeho základní charakteristické rysy jako je, výlučnost, nerozlučitelnost, otevřenost novému životu. Společnost má znovu objevovat podstatu a krásu manželství a má se stále snažit obnovovat. „Síla rodiny je v podstatě v její schopnosti milovat a učit lásce. Přes všechny problémy, které se mohou vyskytnout, rodina může stále růst na základě lásky.“¹¹⁷

3.2.7 Role muže a ženy v rodině a společnosti

Postavení ženy ve společnosti a v rodinách se již zlepšilo, nicméně v některých zemích stále zůstává diskriminace a potlačování práv a důstojnosti ženy. Papež vyjmenovává problémy jako sexuální zneužívání, fyzické násilí, komercializace ženského těla. Říká, že je třeba klást důraz na stejnou důstojnost jak u muže, tak u ženy, což jednak vede k vzájemnému respektu mezi rodinou a společností, jednak ničí staré formy diskriminace.¹¹⁸

¹¹⁵ Tamtéž.

¹¹⁶ Srov. AL 52.

¹¹⁷ AL 53.

¹¹⁸ Srov. AL 54.

Důležitost ženy jako matky pro rodinu a společnost František ještě rozebírá v páté kapitole své exhortace, kde znovu zmiňuje důstojnost ženy, a to hlavně ve spojitosti s jejím mateřstvím. Role ženy jako matky je pro společnost nepostradatelná, je to její poslání, které by se mělo chránit. „Společnost bez matek by byla společností nelidskou, protože matky dokážou stále, i v nejtěžších chvílích, být svědky něhy, obětavosti, morální síly.“¹¹⁹

Otec plní stejně důležitou roli v rodině jako matka. Jak Svatý otec poznamenává, „naše společnost je společnost bez otců“¹²⁰ Pro děti a jejich výchovu je nezbytné, aby měly otce, který je miluje, o kterého se mohou opřít a který jim ukazuje, jak se začlenit do společnosti.¹²¹

3.2.8 Rodina a ideologie

Na identitu muže jako otce a ženy jako matky František navazuje s ideologiemi v dnešním světě, zejména s ideologií gender. Tyto proudy se snaží udělat z člověka tvůrce života. Člověk si podle nich může zvolit pohlaví, může si nechat „udělat“ děti, může si vzít, koho chce, může si žít, s kým chce. Ale běda, pokud se to někomu nelíbí a staví se proti těmto tendencím. Máme přece svobodu a můžeme si dělat, co chceme. Tyto ideologie se snaží rozvrátit to, co drží při sobě, co je neoddělitelné. Proto nás papež vyzývá: Nedělejme ze sebe Stvořitele! Naše lidství je dar, který jsme povinni chránit, přijmeme ho a respektujeme!¹²²

¹¹⁹ AL 174.

¹²⁰ AL 176.

¹²¹ Srov. AL 176, 177.

¹²² Srov. AL 56.

3.3 Srovnání pohledů Jana Pavla II. a Františka na téma „Rodina a společnost“

Jan Pavel II. pohlíží na vztah rodiny a společnosti z pohledu úkolů, kterými si mají rodina a společnost navzájem pomáhat. Nejdříve se zaobírá úkoly, které má plnit rodina vůči společnosti, poté tento pohled obrací a dívá se na úlohy, které má společnost plnit vůči rodinám. František naproti tomu vychází z dnešní situace, zaměřuje se spíše na problémy dneška, na problémy rodin, které jí způsobuje společnost. Velmi zdůrazňuje politické a ideologické směřování dnešní společnosti, které rodinu spíše nepodporuje. Ba naopak, můžeme vnímat, i pomocí Františkových úvah, že společnost rodinu a manželství spíše rozkládá. Rodina se proto podle něj má bránit, má chránit sebe samu, svoji identitu.

Oba papežové zmiňují práva rodiny, které by jí společnost měla zaručovat. Jan Pavel nám ve svém dokumentu představuje práva, která byla později vepsána do *Listiny práv rodiny*. Tato listina vznikla právě na popud Jana Pavla a jeho adhortace *Familiaris consortio*. Papež František tuto listinu zmiňuje ve svém dokumentu, dotýká se vybraných práv rodiny a dále je rozvádí.

Oba papežové tak dávají rodinám za úkol starat se o sociálně slabší. Zdůrazňují, že rodina nemá myslet jen na sebe a své dobro, ale má se otevřít, vyjít ze sebe a pomáhat druhým, zejména potřebným, slabým, opuštěným.

Oba se dále shodují v tom, že rodina má výsostné právo na výchovu dětí. Děti v rodinném prostředí zakouší první kontakt se společností, získávají první zkušenosti se vztahy s druhými. Zde se učí, co je to lidskost a důstojnost člověka.

Podle Františka i Jana Pavla II. se rodina má zastávat svých práv a angažovat se v politických diskuzích. Rodina má být při těchto debatách aktivní a má se zasazovat o blaho všech.

František navíc velmi zdůrazňuje problémy uvnitř rodin, které vznikají vlivem společnosti. Podle něj to, co nejvíce působí rozklad rodiny je, že je ovlivňována porodnost ze strany států, hovoří dále i o různých závislostech vyskytujících se ve společnosti, zmiňuje i násilí na členech rodiny. Společnost také potlačuje manželství jako spojení

muže a ženy, z podvědomí lidí se vytrácí základní rysy, které manželství má mít, aby společnost mohla zdravě růst.

Oba papežové se také podobně dívají na roli ženy a muže v rodině v návaznosti na jejich role ve společnosti. Důraz kladou hlavně na stejnou důstojnost a odpovědnost muže a ženy. Vyzdvihují roli ženy jako matky a hodnoty její práce v domácnosti. Říkají, že společnost by si měla vážit a oceňovat ženy za tuto práci.¹²³

¹²³ Srov. FC 22-25.; AL 168-177.

4 Pastorační působení v neregulérních situacích

Nyní se budeme zabývat posledním tématem této práce, a to je „Pastorační působení v neregulérních situacích“. Postup bude opět stejný jako v předešlých kapitolách, tedy nejdříve uděláme rozbor dokumentu *Familiaris consortio*, poté *Amoris laetitia*, a nakonec se pokusíme o srovnání těchto dvou analýz. Jan Pavel II. o tomto tématu píše až na závěr své adhortace, František se neregulérním situacím věnuje nejvíce v osmé kapitole „Doprovázet, rozlišovat a integrovat“.

4.1 Familiaris consortio

V poslední kapitole své adhortace se papež Jan Pavel II. věnuje mimo jiné také tématu pastorační práce v některých neregulérních situacích. Tím má na mysli zejména manželství na zkoušku, volné soužití, katolíky, kteří měli pouze občanský sňatek, a rozvedená manželství. Říká, že v dnešní kultuře, která se velmi rychle mění, se tyto neregulérní poměry objevují i mezi katolíky, a proto je třeba, aby se nad těmito tématy vedla diskuse i v církvi.¹²⁴

4.1.1 Manželství na zkoušku

Manželské páry nevědí, jestli to spolu dokážou vydržet, jestli zvládnou překonat všechny překážky a problémy, které je ve společném životě potkají, jestli nepřijde nějaká situace, ve které bude vhodným řešením rozvod. A tak si chtějí „vyzkoušet“ vzájemné soužití ještě před složením slibu jeden druhému. Jan Pavel se k tomu vyjadřuje tak, že není možné brát na lehkou váhu cokoli, co se týká lidské osoby a jeho důstojnosti. Něco takového si nelze jen tak vyzkoušet. „Ukazuje se, jak je nemožné provádět „pokusy“ tam, kde jde o lidské osoby, jejichž důstojnost vyžaduje, aby byly vždy a výlučně cílem láskyplného sebedarování bez jakéhokoli časového nebo jiného omezení.“¹²⁵

Jan Pavel v tomto článku také popisuje pohled církve na tuto skutečnost. Říká, že církev s tímto soužitím bez manželského svazku nemůže souhlasit, protože je to proti jejímu pojetí manželství. Pro křesťany je sexuální spojení odevzdáním celé osoby

¹²⁴ Srov. FC 79.

¹²⁵ FC 80.

druhému. Toto sebedarování je, jak hovoří Jan Pavel i ve své teologii těla,¹²⁶ zároveň vzájemnou podřízeností. „Kristus je zdrojem a zároveň vzorem této podřízenosti, která, je-li vzájemná „v bázi před Kristem“, dodává manželskému spojení hluboký a zralý charakter.“¹²⁷ Druhým odůvodněním, proč z pohledu církve není přípustné manželství na zkoušku, je to, že manželství je obrazem jednoty Krista a církve. Tato jednota nevznikla jen na zkoušku, na chvíli, ale ukazuje nám věčnou věrnost Boha k lidem. Proto ani jednotu manželství nemůžeme brát „jen na zkoušku“.¹²⁸

Recept na to, jak se tohoto fenoménu vyvarovat, nám předkládá papež hned vzápětí. Říká, že tomuto fenoménu můžeme předcházet dobrou výchovou dětí k opravdové lásce a k správnému užívání sexuality. Díky tomu bude člověk více schopen ovládat svou žádostivost a bude umět zakládat své vztahy k druhým na pravé lásce. Nakonec papež vyzývá, aby se zkoumaly příčiny „manželství na zkoušku“ také z pohledu psychologie a sociologie.¹²⁹

4.1.2 Volné spojení

Druhým fenomén, který se v dnešní době rozšiřuje snad ještě více než ten předešlý, je vztah bez jakéhokoliv svazku, ať už občanského nebo náboženského. Existují různé důvody, které vedou páry k tomuto volnému soužití. Mohou k tomu být donuceni hospodářskými, kulturními nebo náboženskými důvody. Nebo se naopak pro toto pouto rozhodnou proto, že se chtějí vymezit vůči společnosti a rodině, nebo chtějí vyjádřit to, že jimi pohrdají. Do tohoto vztahu mohou vstupovat také páry, které si to chtějí takzvaně „udělat po svém“. Jiné lidi může k rozhodnutí žít „volně“ přivést nevědomost, nespravedlivé poměry, či duševní nezralost spojená se strachem ze závazků.¹³⁰

Jev volného soužití je pro církve, zejména z hlediska pastoračního, velkou výzvou. Jan Pavel vyjmenovává důsledky, které z této skutečnosti mohou plynout. Lidé mohou ztratit vědomí, že smyslem manželství je smlouva mezi Bohem a lidmi. V jejich

¹²⁶ Jan Pavel II. zde vychází z biblického úryvku Ef 5, 22-33, který pojednává o vzájemném vztahu muže a ženy.

¹²⁷ JAN PAVEL II. *Teologie těla: katecheze Jana Pavla II. o lidské lásce podle Božího plánu*. Praha: Paulínky, 2005. Katecheze a formace. Str. 407.

¹²⁸ Srov. FC 80.

¹²⁹ Srov. Tamtéž.

¹³⁰ Srov. FC 81.

vztahu také chybí Boží milost, kterou Bůh dává člověku skrze svátost. Z pohledu druhých lidí zde může vzniknout pohoršení ze „žití na hromádce“. Ze společenského pohledu toto soužití ničí rodinu jako instituci, pěstuje se sebeláska, sobectví, oslabuje se věrnost.

Kněží by se za pomoci celé farní rodiny měli snažit o to, aby se co nejvíce předcházelo těmto skutečnostem. Proto se mají zaměřit na mravní výchovu mládeže. „V celé mravní a náboženské výchově mládeže je třeba pěstovat smysl pro věrnost, vysvětlovat podmínky a struktury, které jsou příznivé pro takovou věrnost, bez níž není žádná opravdová svoboda.“¹³¹ Mladým má být také napomáháno v jejich duchovním dozrávání, má jim být ukazována krása svátosti manželství, a to jak z hlediska přirozeného, tak i z pohledu nadpřirozeného.

Dále je třeba pastoračně působit na ty, kteří žijí společně v jedné domácnosti, ale nemají uzavřený sňatek. Papež Jan Pavel II. píše, že se k těmto lidem má přistupovat ohleduplně a láskyplně. S trpělivostí se jim má vysvětlovat a objasňovat, že jejich situace není v souladu s Ježíšovým učením a má se jim ukazovat cesta, kterou se mají vydat.

Církev se má dále snažit pozitivně ovlivňovat veřejnost, zejména veřejné činitele, aby podporovala instituci manželství a rodiny. Církev se má dále snažit, aby ve společnosti nebyly tendence k nemanželským vztahům, má usilovat o to, aby si lidé uvědomili, že manželství a rodina jsou dobra, která přispívají ke spokojenému životu. V neposlední řadě má církev také působit na politiky, aby podporovaly prorodinnou politiku, která by rodinám zajistila důstojný život.¹³²

4.1.3 Katolíci spojení jen občanským sňatkem

Třetí situaci, kterou papež Jan Pavel považuje za neregulérní, je ta, kdy katolíci mají svatbu na úřadě, a ne v kostele. Podle Kodexu kanonického práva uzavřené manželství v této nastíněné situaci není platné:

„Kán. 1055 - § 1. Manželský svazek, kterým muž a žena mezi sebou vytvářejí nejnuitnější společenství celého života, zaměřené svou přirozenou povahou

¹³¹ Tamtéž.

¹³² Srov. Tamtéž.

na prospěch manželů a na zplození a výchovu dětí, je mezi pokřtěnými povýšen Ježíšem Kristem na svátost.

§ 2. Proto mezi pokřtěnými nemůže být platná manželská smlouva, která by nebyla svátostí.“¹³³

Papež však na začátku odstavce zdůrazňuje, že na takové manželství, kdy se katolíci vezmou jen na úřadě, nelze pohlížet stejně, jako kdyby se ti dva vůbec nevezli. Partneři mají touhu žít spolu, což dokazují sňatkem. Chtějí na sebe vzít nejen práva, ale i povinnosti, které z tohoto sňatku vyplývají. Daným souhlasem veřejně deklarují, že chtějí žít spolu. Jen si nechávají takzvaně „otevřená zadní vrátka“, cestu ven z manželství, protože v tomto svazku uzavřeném před státem, mají možnost se případně nechat rozvést. To je pro církve ovšem bolestivé, protože ona vyznává svátostné manželství, skrze které manželé dostávají od Boha nesmírné milosti a požehnání do života. A Ježíš nás na hoře blahoslavenství sám učí, že manželství je nerozlučitelné.¹³⁴

Kněží mají k takovým případům přistupovat s veškerou láskou a péčí. Co nejtrpělivěji a co nejsrozumitelněji se mají snažit vysvětlit, v jaké situaci se tito lidé nacházejí. Mají je vést k tomu, co by mohli a měli udělat pro to, aby tento svůj vztah uvedli do pořádku z pohledu víry. Jan Pavel II. zde také konstatuje, že dokud to neudělají, nesmějí být připuštěni ke svátostem. Nicméně povzbuzuje duchovní správce, aby tyto manžele nevytěsňovali z farní rodiny, ale naopak, „mají je pozvat k účasti na životě svých obcí.“¹³⁵

4.1.4 Rozvedení a rozloučení, kteří neuzavřeli nový sňatek

Další neregulární situací, která může nastat, je ta, kdy různé těžkosti a nepochopení přivedou manžele k rozhodnutí rozluky. Toto podle papeže má být naprosto krajní možnost, kdy už opravdu nelze dále žít pospolu a všechna ostatní možná řešení nepomáhají.

O tyto osamocené lidi, kteří se rozhodli nevstupovat do jiného vztahu, protože jsou si vědomi nerozlučitelnosti manželství, je třeba pečovat. „Farní rodina je má

¹³³ *Kodex kanonického práva*. Praha: Zvon, 1994. Kán. 1055.

¹³⁴ Srov. Mt 5,32.; 19,6.

¹³⁵ FC 82.

zahrnout úctou, solidaritou, pochopením a konkrétní pomocí, aby dokázali zachovat věrnost i ve svých obtížných situacích.¹³⁶ Tito lidé dávají světu i církvi svědectví, že i v těžkých situacích, do kterých se člověk ani nemusí dostat vlastní vinou, lze dodržovat věrnost a křesťanskou stálost. i proto je má církev obejmout s láskou a snažit se jim co nejlépe pomoci. Papež opět uzavírá odstavec poznámkou o přijímání svátostí. V tomto případě říká, že „nic nebrání tomu, aby byli připuštěni ke svátostem.“¹³⁷

4.1.5 Rozvedení, kteří uzavřeli nový sňatek

Poslední takto popisovanou situací, spojenou s nedodržením ideálu manželství, je ta, kdy manželé po rozvodu či zneplatnění manželství opět vstoupí do manželského svazku. Papež zde nejprve vyjadřuje, že je to zlo, které se dnes velmi rozmáhá, a je tedy třeba se na něj zaměřit a pokusit se jej řešit. Nicméně církev jako společenství, které má vést a pomáhat lidem na cestě ke spáse, nemůže odsoudit a vyloučit ze svého středu lidi, kteří uzavřeli druhý sňatek. „Proto bude neúnavně a usilovně nabízet takovým lidem spásonosné prostředky.“¹³⁸

Kněze Jan Pavel II. vybízí, aby moudře rozlišovali tyto situace, ve kterých se nacházejí jim svěřeni lidé. Základní otázkou má být, jestli se dotyčný člověk větší či menší mírou podílel na rozpadu vztahu. Dále je třeba se například ptát, nakolik do tohoto stavu zasahuje výchova dětí v současném sňatku. Papež důrazně klade na srdce nejen kněžím, ale celým farním společenstvím, aby se neodvrátili ani od těchto lidí, ale aby jim pomáhali a aby je přijímali s láskou, neboť jako pokřtění stále patří do společenství církve. Mají je provázet modlitbou, být jim oporou, projevovat jim milosrdenství a posilovat je ve víře a naději. Rozvedení mají, stejně jako všichni věřící, číst Písmo, účastnit se bohoslužeb, pomáhat při pastoračních aktivitách, vychovávat děti v křesťanské víře. Mají si být vědomi své situace, „zachovávat kajícího ducha a konat skutky pokání, a tak aby den ze dne na sebe svolávali Boží milost.“¹³⁹

Pro tento případ Jan Pavel jasně stanovuje, že nemohou přijímat Krista v eucharistii. „Nemohou být k němu připuštěni, protože jejich životní stav a jejich životní

¹³⁶ FC 83.

¹³⁷ Tamtéž.

¹³⁸ FC 84.

¹³⁹ Tamtéž.

poměry jsou v objektivním rozporu se smlouvou lásky mezi Kristem a církví, kterou viditelně zjevuje a zpřítomňuje eucharistie.“¹⁴⁰ Dále ještě přidává jeden pastorační důvod, proč nemohou rozvedení připuštění k eucharistii. A to, že by to mohlo mezi věřícími vyvolat otázky a omyly, které se týkají nerozlučitelnosti manželství.

Ke svátosti smíření mohou rozvedení přistupovat podle Jana Pavla II. pouze pod podmínkou, že litují toho, co se stalo a že budou dále žít tak, aby neporušovali nerozlučitelnost manželství. Papež to dále konkretizuje ještě tím, že pokud se tito lidé nemohou rozejít, jak by podle učení církve bylo správné, mají žít úplným zdrženlivým životem.

Ke svátosti smíření mohou rozvedení přistupovat podle Jana Pavla II. pouze pod podmínkou, že litují toho, co se stalo a že budou žít tak, aby neporušovali nerozlučitelnost manželství. Papež to konkretizuje ještě tak, že pokud se nemohou rozejít, jak by to bylo správné, mají žít úplným zdrženlivým životem.

Dále papež přímo zakazuje vykonat jakýkoliv liturgický úkon pro rozvedené, ať by pro to byl jakýkoliv důvod. Mohlo by to totiž vyvolat dojem nového platného sňatku, a opět by zde hrozil omyl ohledně nerozlučitelnosti manželství. „Tímto počínáním vyznává církev svou věrnost ke Kristu a k jeho pravdě.“¹⁴¹ Na tento zákaz papež ihned navazuje a znovu opakuje, že přesto všechno má církev, jako milující matka, s láskou pečovat o tyto své děti. A ujišťuje nás, že i tito lidé mohou nalézt u Boha milost a spásu.¹⁴²

¹⁴⁰ Tamtéž.

¹⁴¹ Tamtéž.

¹⁴² Srov. Tamtéž.

4.2 Amoris laetitia

V osmé kapitole, kterou papež nazval „Doprovázet, rozlišovat a integrovat lidskou slabost“ se hovoří o doprovázení, a to zejména o doprovázení rozvedených. Už název této kapitoly predestinuje, jaký má papež pohled na lidi rozvedené, nesezdané nebo jinak žijící v rozporu s církevním učením. Jeho pohled milosrdného otce, jaký nám ukazuje od začátku svého pontifikátu, nevynechává ani tyto lidi, kteří se nacházejí v těžkých životních situacích.

Touto kapitolou však papež vyvolal množství reakcí a diskusí, díky kterým vznikla celá řada knih a odborných článků, které se snaží Františkův postoj zkritizovat či obhájit. Já se v této kapitole, ani v celé diplomové práci nesnažím o to, abych se zařadil mezi tyto autory. Pouze se pokouším o to blíže ukázat, co je obsaženo v osmé kapitole a v celé exhortaci.

4.2.1 Co je mimo diskutovanou osmou kapitolu

Než se vrhneme na osmou kapitolu, musím ještě zmínit kousek třetí kapitoly, kde se také František dotýká tohoto tématu a naznačuje, jak se dívá na rozvedené. „Kristův pohled, jehož světlo osvěcuje každého člověka, inspiruje pastorační péči církve o věřící, kteří spolu žijí ve faktickém soužití nebo uzavřeli pouze občanský sňatek nebo jako rozvedení uzavřeli další manželství.“¹⁴³ Církev se stará o všechny své děti a v pohledu Boží pedagogiky s nimi jde cestou obrácení. A pokud je to možné, přivede takový pár až k rozhodnutí přijmout svátost manželství.¹⁴⁴

Je třeba, pokračuje František, aby se při zachování nauky církve vyvarovalo jakýchkoliv soudů, ale aby se přihlédlo k různým okolnostem, ve kterých se člověk nachází. Je nutné, aby duchovní správcové rozlišovali v těchto složitých situacích, ve kterých se manželé nebo rodiny mohou nacházet.¹⁴⁵

V šesté kapitole dokumentu Amoris Laetitia se nachází podkapitola s názvem „Doprovázení po ztroskotání a rozvodu.“ Tato část shrnuje to, co František poté rozvádí v osmé kapitole, čímž se budeme zabývat později. Jen je potřeba si všimnout dvou věcí,

¹⁴³ AL 78.

¹⁴⁴ Srov. Tamtéž.

¹⁴⁵ Srov. AL 79.

kteří již nejsou dále rozvedeny. Papež nám zde předkládá krátkou zmínku o rozvedených lidech, kteří poté nevstoupili do nového svazku. Podle něj tito lidé vydávají velké svědectví o manželské věrnosti. Proto by si jich měla církev vážit a povzbuzovat je v jejich životě. A dodává, že eucharistie pro ně znamená velkou posilu v jejich tíživé situaci.¹⁴⁶

Druhou věcí, kterou musíme vypíchnout, je papežova starost o děti rozvedených manželů. Vybízí rozvedené rodiče, aby nebrali své děti jako rukojmí proti svému protějšku. „Rozešli jste z různých důvodů, ocitli jste se v této životní zkoušce, ale tíží rozvodu ať nemusejí nést děti, ať se nestanou rukojmím jednoho proti druhému a vyrůstají s tím, že slyší maminku mluvit dobře o tatínkovi, i když jste rozvedení, a tatínka, jak mluví dobře o mamince.“¹⁴⁷ Církev nesmí odhlédnout od toho, co se v těchto rodinách děje. Zároveň nemůže zavrhnout takové rodiče, protože děti takové situace nesou těžce a mohly by jim ublížit při zrání.¹⁴⁸

4.2.2 Doprovázet, rozlišovat, integrovat

Když přelístujeme v exhortaci *Amoris Laetitia* dále na osmou kapitolu, na jejím začátku nám papež František opakuje, že církev se podle Kristova vzoru dívá s láskyplným pohledem na lidi, kteří nemohou žít plnohodnotným životem v církvi. Má je povzbuzovat k obrácení a dávat jim naději, že i na ně Bůh sesílá své milosti. Práci církve zde papež přirovnává k práci v polní nemocnici.¹⁴⁹

Dále nám papež předkládá nádhernou definici manželství: „Křesťanské manželství, odlesk spojení Krista a jeho církve, se plně uskutečňuje ve spojení jednoho muže a jedné ženy, kteří se sobě vzájemně darují ve výlučné lásce a ve svobodné věrnosti, patří si až do smrti a otevírají se předávání života, posvěcení svátostí, která jim uděluje milost k tomu, aby vytvářeli domácí církve a byli kvasem nového života pro společnost.“¹⁵⁰

¹⁴⁶ Srov. AL 242.

¹⁴⁷ Rodina a výchova: Katecheze papeže Františka 20. května 2015. [online]. [cit. 2020-03-09]. Dostupné z: <https://www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=21896>.

¹⁴⁸ Srov. AL 245-246.

¹⁴⁹ Srov. AL 291.

¹⁵⁰ AL 292.

4.2.3 Postupnost v pastorační péči

V této podkapitole se papež František zaměřuje na páry, které uzavřely civilní sňatek nebo spolu žijí v takzvaném faktickém soužití, tedy žijí spolu bez uzavřeného svazku.

Papež konstatuje, že dnešní mladí lidé buď vůbec nechtějí vstupovat do svazku nebo, pokud už do něj vstoupí, svazek po určitém čase opět zruší a vstoupí do nového. Toto je pro církve a zejména duchovní pastýře velká výzva. Je třeba, aby v těchto situacích dobře pastoračně rozlišovali. Mají se snažit s těmito lidmi navázat kontakt, hovořit s nimi, zjistit, jak jsou otevřeni pro Boha, pro církve a pro svátost manželství.¹⁵¹

František se zastavuje nad tím, jaké důvody našli synodní otcové při svých zasedáních, při kterých hovořili o tom, že v dnešní době lidé nevstupují do svátostného manželství, ale žijí spolu ve faktickém soužití „Rozhodnutí pro občanský sňatek anebo v některých případech pro faktické soužití velmi často není motivované předsudky nebo odporem proti svátostnému svazku, ale kulturními nebo něčím podmíněnými situacemi.“¹⁵² Je zde také patrný vliv mentality, která se staví proti závazkům. Lidé také nevstupují do manželství proto, že nejsou existenciálně zajištěni, nemají práci nebo nemají dostatek finančních prostředků. K takovýmto důvodům nemáme přistupovat s posměchem, nemáme je zlehčovat. Naopak se máme tuto situaci snažit pochopit a máme se snažit těmto lidem dále pomoci. Naším úkolem je zároveň i hledat způsoby, jak tyto lidi postupnými krůčky přivést ke svátosti manželství a k založení rodiny. Papež nám zde předkládá praktický příklad z Ježíšova života, jeho jednání se samařskou ženou: „Oslovil její touhu po opravdové lásce, aby ji osvobodil od všeho, co zatemňovalo její život, a aby ji dovedl k plné evangelní radosti.“¹⁵³

V duchu rozlišování a postupného vedení k dokonalosti papež František zmiňuje papeže Jana Pavla II., který ve své adhortaci *Familiaris consortio* uvádí takzvaný „zákon

¹⁵¹Srov. ŠRAJER, Jindřich, ed. *Amoris laetitia: zlom, nebo kontinuita?: Realita rodin - životní a pastorační výzvy*. Str. 152-153.

¹⁵² Závěrečná zpráva biskupské synody pro Svatého otce Františka (24. října 2015). Čl. 71. [online]. [cit. 2020-03-15]. Dostupné z: <https://www.cirkev.cz/archiv/151113-zaverecna-zprava-biskupske-synody-v-cestine>.

¹⁵³ AL 294.

postupnosti.¹⁵⁴ František, stejně jako Jan Pavel II., vysvětluje, že nejde o odstupňování zákona, ale že je to prozíravé vedení druhých, kteří jsou na rozdílných stupních duchovního růstu. „Je to dynamický proces, probíhající pozvolna postupným přijímáním Božích darů a požadavků jeho nejvyšší a absolutní lásky do celého osobního a společenského života člověka.“¹⁵⁵

4.2.4 Rozlišování takzvaných „neregulérních situací“

Tuto podkapitulu František začíná slovy, že se v této problematice je třeba vydat správnou cestou, cestou Ježíše, který je milosrdný. Papež připomíná, že je třeba neodsuzovat lidi v těchto neregulérních situacích, ale naopak je třeba vidět jejich těžkosti a vnímat jejich situaci takovou, jaká je.¹⁵⁶

Farní rodina se má snažit osoby, které se nacházejí v „neregulérních situacích“, zapojit různými způsoby do dění farnosti i celé církve. Jsou služby, které tito lidé zastávat nemohou, ale je spousta jiných možností, jak zapojit tyto členy do života společenství.¹⁵⁷ „Logika integrace je klíčem k jejich pastoračnímu doprovázení, aby nejen věděli, že patří ke Kristovu tělu, kterým je církev, ale aby to také radostně a s užitkem zakoušeli.“¹⁵⁸ Církev je matkou všech pokřtěných. Proto je od sebe nesmí odhánět, ale má je přijímat s láskou, aby mohli růst ve svém duchovním životě. Toto přijetí církve je také důležité kvůli jejich dětem, aby i ony měly možnost výchovy v křesťanské víře.¹⁵⁹

Dále nám papež František říká, že není možné všechny, kteří jsou rozvedeni a znovu sezdáni, zařadit do stejné skupiny. Je třeba rozlišit, v jaké situaci se nacházejí a jak se do této situace dostali. Uvádí příklady podobné jako Jan Pavel II. ve *Familiaris consortio*,¹⁶⁰ ve kterých není možné druhý svazek zrušit a vrátit se k prvnímu. Hovoří například o druhém svazku, ve kterém spolu manželé žijí již delší čas, zachovávají si věrnost a vychovávají spolu děti. Oba jsou si ale zároveň vědomi toho, že jejich soužití

¹⁵⁴ Srov. FC 34.; srov. ŠRAJER, Jindřich, ed. *Amoris laetitia: zlom, nebo kontinuita?: Realita rodin - životní a pastorační výzvy*. Str. 82-83.

¹⁵⁵ FC 9.

¹⁵⁶ Srov. AL 296.

¹⁵⁷ Srov. AL 297.

¹⁵⁸ AL 299.

¹⁵⁹ Srov. Tamtéž.; ŠRAJER, Jindřich, ed. *Amoris laetitia: zlom, nebo kontinuita?: Realita rodin - životní a pastorační výzvy*. Str. 154.

¹⁶⁰ Srov. FC 84.

není v souladu s církevním učením o manželství. Dále hovoří o svazku, který se jeden z manželů snažil zachránit, ale ten druhý se rozhodl jej opustit. Papež také hovoří o druhých manželstvích, které spolu lidé uzavřou, protože jsou přesvědčeni, že jejich původní manželství nebylo nikdy platné. Jsou ale samozřejmě také situace, ve kterých je člověk vinen z rozpadu manželství a nedbá o obrácení. Mezi těmito situacemi je třeba správně rozlišovat.¹⁶¹

František upozorňuje, že z této exhortace nemají vzejít žádné nové obecné kanonické normy, které by se daly aplikovat na všechny případy. Pouze chce povzbudit, jak se již několikrát vyjádřil, ke správnému pastoračnímu rozlišování v každém jednotlivém případě. „Je tedy úkolem duchovních, aby doprovázeli zainteresované osoby na cestě rozlišování podle církevního učení a podle usměrnění biskupa.“¹⁶² Papež nám dále předkládá otázky, které synodní otcové považují za důležité a na které by si měli odpovědět znovu sezdání:

- „Jak se chovali ke svým dětem, když se manželský svazek dostal do krize?
- Byly pokusy o smíření?
- Jaká je situace opuštěného partnera?
- Jaké důsledky přináší nový vztah pro zbytek rodiny a pro společenství věřících?
- Jaký příklad dává mladým, kteří se mají připravovat na manželství?“¹⁶³

K těmto otázkám hned dodávají, že „upřímná reflexe může posílit důvěru v Boží milosrdenství, které není nikomu upíráno.“¹⁶⁴

Díky této reflexi si rozvedení lidé mají uvědomit, jaký mají vztah s Bohem a církví a jak tyto vztahy mohou posílit. Rozvedení lidé mají mít stále na paměti evangelijní požadavky pravdy a lásky a mají zaujmout postoj pokory, pokání a kajícínosti. Je potřeba

¹⁶¹ Srov. AL 298.

¹⁶² Závěrečná zpráva biskupské synody pro Svatého otce Františka (24. října 2015). Čl. 85. [online]. [cit. 2020-03-20]. Dostupné z: <https://www.cirkev.cz/archiv/151113-zaverecna-zprava-biskupske-synody-v-cestine>.

¹⁶³ Tamtéž.; Další otázky k reflexi po rozvodu nabízí Aleš Opatrný v: ŠRAJER, Jindřich, ed. *Amoris laetitia: zlom, nebo kontinuita?: Realita rodin - životní a pastorační výzvy*. Str. 150-151.

¹⁶⁴ Závěrečná zpráva biskupské synody pro Svatého otce Františka (24. října 2015). Čl. 85. [online]. [cit. 2020-03-20]. Dostupné z: <https://www.cirkev.cz/archiv/151113-zaverecna-zprava-biskupske-synody-v-cestine>.

dbát, aby se tyto postoje zastávali a aby se od nich neustupovalo, jinak by se mohla šířit mylná představa, na kterou upozorňuje i František, že každý může hned obdržet nějakou výjimku, nebo tuto výjimku může dosáhnout protislužbou. Tím by se tedy mohlo rozšířit mylné mínění, že církev snížila své morální požadavky.¹⁶⁵

4.2.5 Polehčující okolnosti v pastoračním rozlišování

Zde papež František rozebírá polehčující okolnosti, ke kterým je možno za určitých podmínek přihlídnout. Cituje zde svatého Tomáše Akvinského a ukazuje nám krátce, co říká Katechismus katolické církve.

Papež nás na začátku tohoto rozboru upozorňuje na to, že polehčujícími okolnostmi nikdy nejde o to, aby se slevilo z nároků, které nám předkládá evangelium. Následně nám udává tři důvody, ke kterým by se mělo přihlídnout při rozlišování „neregulární situace“. První okolností je neznalost normy. i když člověk normu zná, nemusí správně chápat její hodnotu, a může s ní tedy mít těžkosti. Nebo se člověk může nacházet v takové situaci, která mu i přes znalost a porozumění všech norem, nedovolí jednat jinak. Synodní otcové k tomuto dodávají: „Stupeň zodpovědnosti není ve všech případech stejný a mohou existovat faktory, které omezují rozhodovací schopnost. Proto je sice třeba jasně představovat nauku, je však také nutno se přitom vyhýbat soudům, které neberou v úvahu komplexnost různých situací.“¹⁶⁶ Zde cituje svatého Tomáše Akvinského a jeho teologickou summu¹⁶⁷ a zároveň nám předkládá články z Katechismu katolické církve,¹⁶⁸ které se dotýkají přičitatelnosti a odpovědnosti za hříšné jednání člověka.¹⁶⁹

Dále se papež František zaměřuje na svědomí a jeho výchovu. Toto téma zaznívá v exhortaci na více místech. Papež říká, že k výchově svědomí mají být povzbuzováni všichni. Je důležité, aby se na výchově svědomí podílel duchovní pastýř.¹⁷⁰ Nicméně

¹⁶⁵ Srov. AL 300.

¹⁶⁶ Závěrečná zpráva biskupské synody pro Svatého otce Františka (24. října 2015). Čl. 51. [online]. [cit. 2020-03-24]. Dostupné z: <https://www.cirkev.cz/archiv/151113-zaverecna-zprava-biskupske-synody-v-cestine>.

¹⁶⁷ Nad těmito citacemi svatého Tomáše se pozastavují někteří kritici *Amoris Laetitia*, kteří říkají, že papež vykládá nauku svatého Tomáše mylným způsobem.

¹⁶⁸ Srov. KKC. Čl. 1735, 2352.

¹⁶⁹ Srov. AL 301, 302.

¹⁷⁰ Srov. AL 303.

papež také vyzývá k respektu vůči svědomí jako místu setkání s Bohem. „Člověk ve svědomí poznává sám sebe a staví most mezi představou o ideálu plynoucím z víry a nároky vyplývajícími z evangelia na jedné straně a vlastní životní situací se zranitelností a omezeními na straně druhé.“¹⁷¹

4.2.6 Normy a rozlišování

Papež se vyjadřuje k obecným normám a jejich účinnosti v rozlišování takto: „Bylo by zjednodušující uvažovat jen o tom, zda jednání osoby odpovídá nebo neodpovídá nějakému zákonu nebo obecné normě, protože to nestačí k rozlišení a zajištění plné věrnosti Bohu v konkrétním životě nějakého člověka.“¹⁷² Opět zde ukazuje učení svatého Tomáše Akvinského. Papež problematiku vysvětluje tak, že se od obecnin nedají úplně správně odvodit všechny možné situace, které mohou nastat. Nicméně tyto obecné normy nemůžeme nikdy zanedbávat. Vzápětí ihned dodává, že jednotlivé situace nemůžeme povyšovat na normy, ale musíme s nimi vždy pracovat jako s jednotlivostmi.¹⁷³

Proto kněz nemůže brát strohé morální normy, „jako by to byly kameny, které je možno házet na život lidí.“¹⁷⁴ O takových pastýřích František mluví jako o lidech se zavřenými srdci, kteří se na druhé dívají shora a ledabyle posuzují jejich případy.¹⁷⁵

„V důsledku podmíněností a polehčujících faktorů je možné, že v objektivní situaci hříchu – který není subjektivně přičitatelný, nebo aspoň ne plně – může člověk žít v milosti Boží, může milovat a může také růst v životě milosti a lásky a dostávat k tomu pomoc církve.“¹⁷⁶ Tuto pomoc církve vidí František ve svátostné pomoci, ovšem pouze v určitých případech, jak uvádí v poznámce pod čarou. Článek 305 a zejména jeho poznámka vyvolaly největší reakce a diskuse ohledně přijímání svátostí rozvedenými a znovu sezdanými.

¹⁷¹ ŠRAJER, Jindřich, ed. *Amoris laetitia: zlom, nebo kontinuita?: Realita rodin - životní a pastorační výzvy*. Str. 94-95.

¹⁷² AL 304.

¹⁷³ Srov. 304.; ŠRAJER, Jindřich, ed. *Amoris laetitia: zlom, nebo kontinuita?: Realita rodin - životní a pastorační výzvy*. Str. 83-84.

¹⁷⁴ AL 305.

¹⁷⁵ Srov. Tamtéž.

¹⁷⁶ Tamtéž.

Papež nás vyzývá, abychom vždy zvali ty, kteří nežijí plně podle Božího zákona, aby šli po cestě lásky. Připomíná, že láska překonává hříchy, jak nám to říká Písmo: „Především se mějte navzájem vroucně rádi, protože láska příkrývá všechny hříchy.“¹⁷⁷

Na pomoc při rozlišování, zda a za jakých podmínek mohou rozvedení a znovu sezdaní přistupovat ke svátostem, napsali argentinští biskupové z regionu Buenos Aires dopis adresovaný jejich kněžím.¹⁷⁸ V něm v deseti bodech shrnují a komentují to, co papež František napsal v *Amoris laetitia*. Sám papež František na tento dopis reagoval a poděkoval jim za příkladné pochopení a interpretování tohoto problému.¹⁷⁹

4.2.7 Logika pastoračního milosrdenství

V této části nám František podává svoji ucelenou nauku o milosrdenství. Souhrnně můžeme říci, jak to čteme v *Amoris laetitia*, že podle papeže Františka je „milosrdenství totéž co Boží jednání, je to dar, plnost spravedlnosti a nejjasnější projev Boží pravdy. Je opakem hypoteticky čisté spravedlnosti, o kterou se usiluje možná i z důvodu skrupulóznosti, ukryté za velkou touhou po věrnosti k pravdě. Boží milosrdenství nemůže být nikomu odpíráno.“¹⁸⁰ Papež nám ukazuje, jak už to udělal několikrát, napětí mezi ideálem, které hlásá evangelium, a milosrdným pohledem na každého člověka, který klopýtá na cestě za Kristem. Říká, že církve musí zůstat věrna Ježíšovu hlásání a jeho požadavkům a že se nesmí snižovat hodnota evangelního ideálu „Důležitější než pastorece nezdarů je dnes pastorační snaha upevňovat manželství, a tak předcházet jejich rozpadu.“¹⁸¹ To ale neznamená přistupovat ke každému stejně, bez ohledu na jeho situaci a okolnosti, ve kterých žije. „Aniž by se snižovala hodnota evangelijního ideálu, je zapotřebí doprovázet milosrdenstvím a trpělivostí možné etapy růstu jednotlivých lidí.“¹⁸² Písmo nás přece vyzývá, abychom nesoudili a neodsuzovali

¹⁷⁷ 1 Petr 4,8.

¹⁷⁸ Srov. *Základní kritéria pro využití 8. kapitoly Amoris laetitia*. In: *Salve: Revue pro teologii a duchovní život* 1-2/2018. Str. 130-132.

¹⁷⁹ Srov. FRANTIŠEK. *Epistula Apostolica*. In: *Salve: Revue pro teologii a duchovní život* 1-2/2018. Str. 129.

¹⁸⁰ ŠRAJER, Jindřich, ed. *Amoris laetitia: zlom, nebo kontinuita?: Realita rodin - životní a pastorační výzvy*. Str. 114, 115.

¹⁸¹ AL 307.

¹⁸² FRANTIŠEK. *Evangelii gaudium: Radost evangelia: apoštolská exhortace o hlásání evangelia v současném světě*. Praha: Paulínky, 2014. Čl. 44.

druhé.¹⁸³ Duchovní pastýři mají vést lidi k tomu, aby přistupovali k druhým se soucitem a pochopením a neodsuzovali je za jejich pády. Abychom těmto pádům předešli, máme se snažit upevňovat manželství.¹⁸⁴

V úvaze o Božím milosrdenství papež dále cituje i úryvky z buly *Misericordiae Vultus*, kterou vydal pro rok milosrdenství. Ten byl vyhlášen ve stejnou dobu, kdy vznikala i tato exhortace. V této bule mimo jiné říká, že „milosrdenství je klenbou, která nese život církve. Veškerá její pastorační činnost by měla být proniknuta něhou, jež je určena věřícím; žádné její zvěstování a svědectví vůči světu nemůže postrádat milosrdenství.“¹⁸⁵ Proto církev nemá být hlídačem Božího milosrdenství, ale má být jeho služebníkem a rozdavatelem.¹⁸⁶ Božím milosrdenství nemáme klást překážky nebo mu ubírat na významu. Vždyť „milosrdenství je plností spravedlnosti a nejjasnějším projevem Boží pravdy.“¹⁸⁷

V posledním odstavci osmé kapitoly papež František vybízí nejprve všechny věřící, aby měli otevřená srdce pro všechny, kteří žijí ve složitých situacích. „Milosrdenství je tím, co tříbí: zda druhé přijímáme, zda jim pomáháme, věnujeme pozornost a dokážeme projevit citovou blízkost, zda je podporujeme a umožňujeme jim, aby se stali plnohodnotnými členy našeho společenství.“¹⁸⁸ Dále vybízí právě ty věřící, kteří žijí v těžkých situacích, aby se nebáli obrátit na pastýře nebo i laiky zasvěcené Bohu. Ti jim mohou poskytnout povzbuzení a vysvětlení jejich situace a také jim mohou ukázat směr, kterým se mají vydat.¹⁸⁹ Poslední povzbuzení je směřováno k pastýřům: „a povzbuzuji pastýře, aby s citlivostí a klidem naslouchali s upřímnou touhou vstoupit do dramatu lidí a pochopit jejich pohled na věc, a tak jim mohli pomoci lépe žít a poznávat jejich místo v církvi.“¹⁹⁰

¹⁸³ Srov. Mt 7,1.; Lk 6,37.

¹⁸⁴ Srov. AL 307, 308.

¹⁸⁵ Bula k Svatému roku milosrdenství. Čl. 12. [online]. [cit. 2020-03-02]. Dostupné z: <https://www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=21717>.

¹⁸⁶ Srov. AL 310. Srov. ŠRAJER, Jindřich, ed. *Amoris laetitia: zlom, nebo kontinuita?: Realita rodin - životní a pastorační výzvy*. Str. 116.

¹⁸⁷ AL 311.

¹⁸⁸ ŠRAJER, Jindřich, ed. *Amoris laetitia: zlom, nebo kontinuita?: Realita rodin - životní a pastorační výzvy*. Str. 116.

¹⁸⁹ Srov. AL 312.

¹⁹⁰ Tamtéž.

4.3 Srovnání pohledů Jana Pavla II. a Františka na téma „Pastorační působení v neregulérních situacích“

V našich dvou předešlých tématech, „rodina a církev“ a „rodina a společnost“, jsme s většími těžkostmi hledali to, co se dá v těchto dvou dokumentech porovnat. Námi zvoleným tématům se sice přímo věnoval jak Jan Pavel II., tak František, avšak, jak jsme si mohli povšimnout, oba se vyjádřili k těmto tématům z trochu jiného úhlu. Našemu třetímu tématu, pastorační práci lidí v neregulérních situacích, se taktéž oba věnují přímo, ale na problematiku se opět dívají jiným pohledem. Respektive by se dalo říct, že František dále posouvá to, k čemu nabádal již Jan Pavel II. „Oproti minulosti chce František ukázat, jak přejít od ideálu (pravda nauky) k cestě lásky, která k němu vede, i když ideál nenaplnuje ve velmi závažných bodech.“¹⁹¹

Termín „neregulérní situace“ používají oba papežové. Pod tímto pojmem si představují soužití dvou lidí, které není v souladu s církevním právem a s morálním učením církve.¹⁹²

Jan Pavel II. se ve svém pojednání o neregulérních situacích, věnuje čtyřem problémům: manželství na zkoušku, volnému soužití, katolíkům, kteří měli pouze občanský sňatek, a rozvedeným manželstvím.¹⁹³ Každému věnuje jeden odstavec své adhortace. Má tedy tuto kapitolu jasně vymezenou, je jasné, čemu se bude dále věnovat. Naproti tomu papež František nám na začátku svého uvažování o neregulérních situacích neříká jasně, kterých problémů se bude dotýkat. Nejprve shrne dva problémy, a to, když se katolíci vezmou pouze na úřadě, tedy, když spolu uzavřou pouze civilní sňatek, a když spolu dva žijí bez svazku, v takzvaném faktickém soužití. Větší část osmé kapitoly poté papež věnuje další „neregulérní situaci“, a to rozvedeným a znovu sezdaným, hovoří o tom, jak se takovým lidem má věnovat církev a jak mohou tito lidé dále řešit svoji situaci.

¹⁹¹ AMBROS, Pavel. *Rozlišování podle Amoris Laetitia (kap. 8) papeže Františka jako diferencovanější podoba graduality*. [online]. 9. 3. 2018, str. 17 [cit. 2020-03-24]. Dostupné z: <http://studiatheologica.eu/doi/10.5507/sth.2017.062.html>.

¹⁹² Srov. ŠRAJER, Jindřich, ed. *Amoris laetitia: zlom, nebo kontinuita?: Realita rodin - životní a pastorační výzvy*. Str. 142.

¹⁹³ Srov. FC 80-84.

V dokumentu *Amoris Laetitia* nenalezneme zmínku o manželství „na zkoušku“, kterému se *Familiaris consortio* věnuje. Jan Pavel zde zdůrazňuje nerozlučitelnost manželství, ke které má vést správná výchova osobnosti ve všech jejích aspektech.¹⁹⁴

Pro život v páru bez jakéhokoli veřejného závazku užívají papežové rozdílného pojmu. Papež Jan Pavel II. tuto situaci nazývá „volné spojení“, naproti tomu papež František o těchto případech píše jako o faktickém soužití.¹⁹⁵ Oba ovšem řeší stejný problém. Nejprve se snaží najít důvody, proč k tomuto fenoménu dochází a poté vyzývají církve a její členy, aby se snažili těmito lidem s trpělivostí a láskou vysvětlovat jejich situaci, aby se jim snažili ukazovat, proč je takové soužití v rozporu s učením evangelia a aby těmito lidem pomohli jít po cestě obrácení, až k uzavření svátosti manželství.¹⁹⁶

Stejně tak se oba papežové dotýkají situace, kdy spolu katolíci uzavřou občanský (civilní) sňatek. Jan Pavel II., jak jsme již uvedli, tomuto jevu věnuje samostatný odstavec. Opět se vyjadřuje k tomu, že jde o nepřijatelnou situaci pro církve a výslovně zde říká, že tito lidé, kteří nepřijali svátost manželství, nemohou přistupovat ke svátostem.¹⁹⁷ František o civilním manželství hovoří ve spojení s faktickým soužitím, a říká tedy, že lidé mají být vedeni k tomu, aby uzavřeli svátostné manželství.¹⁹⁸ K přistupování ke svátostem se v této situaci explicitně nevyjadřuje. V článku 305 papež pouze shrnuje, jak jsme již zmínili výše, všechny neregulérní situace a v poznámce 351, říká, že „v určitých případech by to mohla být také svátostná pomoc.“¹⁹⁹

Další situací, kterou rozebírá Jan Pavel II., jsou rozvedení, kteří nevstoupili do nového svazku a žijí osamoceni. U těchto lidí papež velmi oceňuje věrnost církvi a Bohu. A říká, že kdo se nachází v takové situaci, potřebuje od církve pomoc a nic nebrání tomu, aby tato pomoc byla i svátostná.²⁰⁰ František tuto situaci také zmiňuje, ale vyjadřuje se o ní jen krátce. Stejně jako Jan Pavel, vyzývá církve k péči o tyto lidi, oceňuje jejich

¹⁹⁴ Srov. FC 80.

¹⁹⁵ Tento pojem používá Papežská rada pro rodinu ve svém dokumentu *Rodina, manželství a „fakticky existující soužití“* vydaném 26. července 2000. Tento dokument stejně jako papežové rozebírá tento fenomén rozšiřující se po celém světě.

¹⁹⁶ Srov. FC 81.; AL 292–295.

¹⁹⁷ Srov. FC 82.

¹⁹⁸ AL 292-295.

¹⁹⁹ AL 305, poznámka 351.

²⁰⁰ Srov. FC 83.

věrnost učení církve a říká, že z pohledu církve není žádná překážka v připuštění ke svátostem.²⁰¹

František se v *Amoris laetitia* více vyjadřuje k tématu dětí rozvedených rodičů, než Jan Pavel II.²⁰² Jan Pavel se tomuto tématu věnuje ve spojitosti s druhým sňatkem uzavřeným i kvůli výchově dětí. Papež František toto také zmiňuje, a navíc vyjadřuje i svoji obavu o děti, které jsou svědky rozvodu svých rodičů. Mluví o tom, jak je důležité na ně nezapomínat, protože rozvod na ně má určitý vliv. Vyzývá rodiče, aby je nezneužívali při řešení rozvodu a byli si vědomi jejich křehkosti a možných následků, které si ponесou v jejich životě.²⁰³

Poslední situací, kterou Jan Pavel do svého dokumentu zařadil, je rozvedený pár, který uzavřel nový sňatek. Toto téma je v *Amoris laetitia* nejvíce probíranou neregulární situací. Právě kvůli této tématice se rozpoutalo nespočet diskusí v katolické církvi. Oba papežové se k problematice vyjadřují podobně. Říkají, že je třeba k těmto lidem přistupovat s pochopením, trpělivě. Duchovní pastýři jsou vyzváni, aby dobře rozlišovali situace, na které narazí. Je rozdíl, když člověk zavíní rozvod nebo je jeho iniciátorem nebo se naopak snaží manželství zachránit, ale přes veškerou vynaloženou snahu k rozvodu stejně dojde. Církev, to je nejen duchovní pastýři, ale i všichni lidé patřící do ní, má vynaložit síly k tomu, aby pomohla těmto lidem zapojit je do aktivit farnosti, neodstrkovat je „do kouta“. Avšak, jak připomíná František, je třeba rozlišovat, do čeho mohou být takoví lidé zapojeni, aby to nevyvolávalo u druhých pohoršení.²⁰⁴

V čem se liší pohledy papežů, je připustnost ke svátostem. Jan Pavel II. jasně a striktně odmítá připustit ke svátostem lidi, nacházející se v této situaci. Podle něj je to proti praxi církve a Písmu svatému, proti „smlouvě lásky mezi Kristem a církví.“²⁰⁵ Papež František nepopírá nauku Jana Pavla. Nikde se ale nevyjadřuje o zákazu přistupování

²⁰¹ Srov. AL 242.

²⁰² Srov. ŠRAJER, Jindřich, ed. *Amoris laetitia: zlom, nebo kontinuita?: Realita rodin - životní a pastorační výzvy*. Str. 26-27.

²⁰³ Srov. AL 245-246.

²⁰⁴ Srov. FC 84.; Srov. AL 296-306.

²⁰⁵ FC 84.

ke svátostem rozvedených a znovu sezdaných. František nám v poznámce pouze předkládá, že v určitých situacích by takoví lidé mohli přijmout svátosti.²⁰⁶

²⁰⁶ Srov. AL 305, poznámka 351.

Modlitby za rodiny

Papežové Jan Pavel II. i František napsali modlitby za rodiny při příležitosti synodů o rodině a vyzvali všechny věřící, aby se modlili za vedení Duchem svatým při zasedáních. Papež František pak tuto modlitbu vložil na závěr své exhortace.

Modlitba sv. Jana Pavla II. za rodinu

„Bože,
od něhož pochází každé otcovství na nebi i na zemi,
Otče, který jsi Lásky a život, učíš,
aby se každá lidská rodina na zemi stala
skrze tvého Syna Ježíše Krista zrozeného z ženy
a skrze Ducha svatého pramenem Boží lásky,
skutečným chrámem života a lásky
pro generace, které se neustále obnovují.

Učíš,
aby tvá milost vedla myšlenky i skutky manželů
k dobru jejich rodin i všech rodin na celém světě.

Učíš,
aby mladé generace našly v rodině
silnou podporu pro své lidství a růst v pravdě a lásce.

Učíš,
aby láska, posílená milostí svátosti manželství,
byla silnější než každá slabost a každá krize,
kterými někdy naše rodiny procházejí.

A konečně, na přímluvu Svaté rodiny z Nazareta, dej,
aby církve v rodině a prostřednictvím rodiny
mohla plodně naplnit své poslání
uprostřed všech národů země.

Skrze Krista našeho Pána,
který je Cesta, Pravda a Život na věky věků.
Amen.“²⁰⁷

Modlitba papeže Františka ke Svaté rodině

„Ježíši, Maria, Josefe,
ve vás nazíráme krásu opravdové lásky;
obracíme se k vám s důvěrou.

Svatá Rodino z Nazareta,
učíš také naše rodiny
místem srdečného sdílení
a společenstvím modlitby,
skutečnou školou evangelia
a malou domácí církví.

Svatá Rodino z Nazareta,
ať v našich rodinách už nikdy nevládne
násilí, neústupnost a rozdělení;
kěz ti, kdo zakusili zranění a pohoršení,
najdou brzy útěchu a uzdravení.

Svatá Rodino z Nazareta,
ať si všichni uvědomují,
jak je rodina posvátná a nedotknutelná
a jakou krásou byla obdařena v Božím plánu.

Ježíši, Maria, Josefe,
slyšte nás a vyslyšte naši prosbu.
Amen.“²⁰⁸

²⁰⁷ Modlitba sv. Jana Pavla II. za rodinu. [online]. [cit. 2020-05-04]. Dostupné z:
<http://www.vojtechkodet.cz/modlitby/modlitby-svetcu/modlitba-sv-jana-pavla-ii-za-rodinu.html>.

²⁰⁸ AL 235.

Závěr

Oba papežově, tedy jak papež Jan Pavel II., v adhortaci *Familiaris consortio*, tak současný papež František, v exhortaci *Amoris Laetitia*, se snaží poukázat na to, čím je rodina a co je pro ni důležité. Oba papežové nás vybízejí, abychom stejným způsobem ukazovali na rodinu jako na krásné společenství lásky. Papežové nepřehlížejí problémy, které se v rodinách vyskytují, naopak se snaží pochopit jejich těžké situace a nabídnout jim určité řešení.

V této práci jsem se zabýval dvěma dokumenty, které jsem se následně pokusil porovnat. Tím jsme se mohli blíže seznámit s pohledy dvou papežů a vidět, že jejich pohled na rodinu je velmi podobný. V první kapitole jsme si nejprve přiblížili život papeže Jana Pavla II a následně si jsme si přiblížili jeho dokument. Poté jsme se seznámili s životem papeže Františka a přiblížili si jeho dokument. Ve druhé kapitole jsme se blíže zabývali vztahem rodiny a církve. Mohli jsme si zde povšimnout, že oba papežové kladou velký důraz na spolupráci rodiny a církve, na důležitost rodiny při výchově a předávání víry a na evangelizaci rodin.

Rodina jako soužití muže, ženy a dětí je dnes ve společnosti velmi často diskutované téma. Jiná soužití rodinu často různými způsoby napadají. Mladí lidé s uzavíráním manželství nespěchají, dávají spíše přednost škole a vlastní kariéře. V rodinách také stále přetrvávají různé problémy, jako například domácí násilí, rozpady manželství a jejich důsledky, migrace. Tohoto jsou si Jan Pavel i František vědomi. Přesto zastávají názor, že je rodina pro společnost nepostradatelná. Ve třetí kapitole jsme v jejich dokumentech hledali faktory, dotýkající se vztahu rodiny a společnosti. Hovořili jsme o právech rodiny, které jí nabízí společnost, také o úkolech, které má rodina vůči společnosti a společnost vůči rodině. V neposlední řadě jsme se dotkly role muže a ženy v rodině a ve společnosti.

V závěrečné kapitole jsme se zabývali pastorcí lidí, nacházejících se v neregulérních situacích. Na otázku, jak přistupovat k těmto lidem, nám oba papežové odpovídají, že je především třeba, aby se k nim přistupovalo s úctou a láskou, a také, že je třeba snažit se těmto lidem pomoci. Jediný výraznější rozdíl v pohledu Jana Pavla II. a Františka je ten, že Jan Pavel jasně říká, že tito lidé nemohou být připuštěni

ke svátostem. Papež František naopak říká, že v některých případech to možné je, ale je třeba, aby duchovní pastýři svědomitě rozlišovali všechny tyto situace.

Při hledání a studování komentářů k exhortaci *Amoris laetitia* jsem narazil na jednu skutečnost, která stojí za povšimnutí. Většina komentářů tohoto dokumentu rozebírá a komentuje osmou kapitolu a problém pastorače lidí nacházejících se v neregulérních situacích. Myslím si, že je to škoda, protože jsou v dokumentu i jiná a důležitější témata. Především o čtvrté kapitole bych řekl, že je plná krásných myšlenek o rodině. Tyto myšlenky by bezpochyby stály za bližší rozebrání a zamyšlení. Takových hlubokých kapitol však dokument nabízí více. Co bychom stále měli mít na zřeteli je to, že se nám v dokumentu papež snaží nejprve ukázat na krásu a důležitost manželství a až poté rozebírá problémy v manželstvích a rodinách. Na toto bychom neměli zapomínat a neměli bychom tak z *Amoris laetitia* dělat jen pastorační příručku pro rozvedené. Vždyť už název exhortace, Radost z lásky, nám říká, že se bude mluvit o něčem krásném a radostném.

Rodina je společenstvím lásky. Pro církve i pro společnost je rodina základní buňkou. Každý člověk na světě měl, anebo stále má svoji rodinu. Tato rodina sice může být rozpadlá, přesto do ní člověk stále patří. Proto si rodinu chraňme. Neutlačujme ji, neničme ji. Snažme se znovu objevit její krásu, její důstojnost, její důležitost.

Anotace

Příjmení a jméno: HOCHMAN, Filip

Instituce: Katedra systematické teologie CMTF UP v Olomouci

Název diplomové práce: *Srovnání adhortace Familiaris consortio a exhortace Amoris laetitia*

Vedoucí: Mgr. Jan Czudek, Th.D.

Počet stran: 73

Počet titulů bibliografie: 27

Klíčová slova: rodina
manželství
katolická církev
společnost
papež Jan Pavel II.
papež František
Amoris laetitia
Familiaris consortio

Tato diplomová práce si klade za cíl analýzu a srovnání posynodální adhortace a exhortace o rodině, a to *Familiaris consortio* papeže Jana Pavla II. (z roku 1981) a *Amoris laetitia* papeže Františka (z roku 2016). V nich si všímá, jak se oba papežové dívají na tři konkrétní témata: vztah rodiny a církve, postavení rodiny ve společnosti a pastorační práci lidí, kteří se nacházejí v takzvaných neregulérních situacích.

Summary

Keywords: family
marriage
Catholic church
society
Pope John Paul II.
Pope Francis
Amoris Laetitia
Familiaris Consortio

This diploma thesis aims to analyze and compare post-synodal adhortation and exhortation about the family, namely the *Familiaris consortio* of Pope John Paul II (from 1981) and *Amoris laetitia* of Pope Francis (from 2016). In them, he notes how both popes view three specific topics: the relationship between the family and the Church, the position of the family in society and the pastoral care of people who find themselves in so-called irregular situations.

Seznam použitých zkratek

AA	Apostolicam actuositatem
AL	Amoris laetitia
CIC	Kodex kanonického práva
FC	Familiaris consortio
GS	Gaudium et spes
KKC	Katechismus katolické církve
SC	Sacrosanctum Consilium

Biblické knihy jsou citovány podle zkratek užívaných v ekumenickém překladu.

Bibliografie

Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona (včetně deuterokanonických knih): český ekumenický překlad. 21. (12. opravené) vydání. Praha: Česká biblická společnost, 2016. ISBN 978-80-7545-009-8.

Dokumenty II. vatikánského koncilu. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. ISBN 80-719-2438-5.

FRANTIŠEK. *Amoris laetitia: Radost z lásky: posynodální apoštolská exhortace o lásce v rodině.* Praha: Paulínky, 2016. ISBN 978-80-7450-225-5.

FRANTIŠEK. *Evangelii gaudium: Radost evangelia: apoštolská exhortace o hlásání evangelia v současném světě.* Praha: Paulínky, 2014. ISBN 978-80-7450-118-0.

FRANTIŠEK. *Christus vivit: Kristus žije: posynodní apoštolská exhortace k mladým lidem i k celému Božímu lidu.* V Praze: Karmelitánské nakladatelství, 2019. ISBN 978-80-7566-167-8.

JAN PAVEL II. *Familiaris consortio: apoštolská adhortace o úkolech křesťanské rodiny v současném světě z 22. listopadu 1981.* Praha: Zvon, 1992. ISBN 80-711-3067-2.

Jan Pavel II.: kronika neobyčejného života. Praha: Cesty, 2002. ISBN 80-718-1766-X.

JAN PAVEL II. *Před zlatníkovým krámkem: meditace o svátosti manželství místy přecházející v drama.* Praha: Paulínky, 2014. ISBN 978-80-7450-155-5.

JAN PAVEL II. *Teologie těla: katecheze Jana Pavla II. o lidské lásce podle Božího plánu.* Praha: Paulínky, 2005. ISBN 80-860-2599-3.

Katechismus katolické církve. Praha: Zvon, české katolické nakladatelství, 1995. ISBN 80-7192-488-1.

Kodex kanonického práva. Praha: Zvon, 1994. ISBN 80-711-3082-6.

PAVEL VI. *Evangelii nuntiandi: apoštolská exhortace Pavla VI.: hlásání evangelia z 8. prosince 1975.* 2. opr. vyd. Praha: Zvon, 1990. ISBN 80-711-3159-8.

PAVEL VI. *Humanae vitae: o správném řádu sdělování lidského života*. 3. vyd. Praha: Scriptum, 1991. ISBN 80-900335-5-5.

Salve: Revue pro teologii a duchovní život 1-2/2018. Praha: Krystal OP, 2018. ISSN 1213-6301.

ŠRAJER, Jindřich, ed. *Amoris laetitia: zlom, nebo kontinuita?: Realita rodin - životní a pastorační výzvy*. Praha: Karmelitánské nakladatelství, 2019. ISBN 978-80-7566-166-1.

WEIGEL, George. *Svědék naděje: životopis papeže Jana Pavla II.* Praha: Práh, 2000. ISBN 80-725-2035-0.

Internetové zdroje:

AMBROS, Pavel. *Rozlišování podle Amoris Laetitia (kap. 8) papeže Františka jako diferencovanější podoba graduality*. [online]. 9. 3. 2018, str. 17 [cit. 2020-03-24]. Dostupné z: <http://studiatheologica.eu/doi/10.5507/sth.2017.062.html>.

Bula k Svatému roku milosrdenství. [online]. [cit. 2020-03-02]. Dostupné z: <https://www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=21717>.

Kázání při svatořečení Jana XXIII. a Jana Pavla II. [online]. [cit. 2020-03-17]. Dostupné z: <https://www.cirkev.cz/archiv/140427-kazani-pri-svatoreceni-jana-xxiii-a-jana-pavla-ii>.

Modlitba sv. Jana Pavla II. za rodinu. [online]. [cit. 2020-05-04]. Dostupné z: <http://www.vojtechkodet.cz/modlitby/modlitby-svetcu/modlitba-sv-jana-pavla-ii-za-rodinu.html>.

Papež František. [online]. [cit. 2020-03-18]. Dostupné z: <https://www.cirkev.cz/cs/papez-frantisek>.

Papež Jan Pavel II. byl dnes blahorečen. [online]. [cit. 2020-03-17]. Dostupné z: <https://www.cirkev.cz/archiv/110501-papez-jan-pavel-ii-byl-dnes-blahorecen>.

Rodina a výchova: Katecheze papeže Františka 20. května 2015. [online]. [cit. 2020-03-09]. Dostupné z: <https://www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=21896>.

Stručná historie encykliky Humanae vitae: klíčové osobnosti a události. [online]. [cit. 2020-03-20]. Dostupné z: <http://www.teologiatela.sk/wp-content/uploads/2018/11/Stru-n-historie-encykliky-Humane-vitae-Karel-Sko-ovsk-.pdf>.

Synoda 14 - "Relatio Synodi" 3. Mimořádné synody biskupů: "Pastorační výzvy pro rodinu v podmínkách evangelizace" (5. - 19. října 2014), 18. 10. 2014. [online]. [cit. 2020-02-01]. Dostupné z: <https://www.bcb.cz/dokumenty>.

Závěrečná zpráva biskupské synody pro Svatého otce Františka (24. října 2015). [online]. [cit. 2020-01-28]. Dostupné z: <https://www.cirkev.cz/archiv/151113-zaverecna-zprava-biskupske-synody-v-cestine>.

Životopisy svatých: Jan Pavel II. [online]. [cit. 2020-03-17]. Dostupné z: <https://www.cirkev.cz/archiv/140427-zivotopisy-svatych-jan-pavel-ii>.